

תשרי
תשל"ו

Sărbătoarea înnoirii

de Șef rabin dr. MOSES ROSEN

Un briu luminos încinge iar căminele noastre. Dintr-un ungher ascuns, scoatem din nou candelabru cel prăfuit de vremuri și-l așezăm la loc de cinste pe fereastra casei. Seară de seară adăugăm cite o lumină în șiragul celor opt brațe ale străvechii Menora și imn de slavă izbucnește din piepturile noastre către Cel ce ne-a învrednicit să prăznuim această umilă dar minunată „sărbătoare a luminilor“.

„Care e sărbătoarea omului sărac?“ se întreabă cu umor plin de amărăciune un dictionar popular evreiesc. „E atunci când pierde ceva și-și regăsește paguba.“ În această reflecție găsim oglindită însăși natura zilelor festive ale calendarului unei credințe care departe de a aniversa cuceriri impuse altora, prăznuiește mereu numeroasele momente când a suferit și totuși a fost salvată. Ce alta este Pesahul în care Farao n-a izbutit să-și înfăptuiască planurile de înrobire? Purimul, în care Haman n-a putut să-și îndeplinească uneltirile ucigăse și altele alte momente similare?

„Antiohus Epiphanes n-a fost decit unul dintre tiranii care au încercat să stingă o lumină în care al zărea primăduirea întregului său sistem de înjosire a ființei umane. Cum putea el — exponent al sclavajului — să privească cu ochi buni o credință care pedea abolirea înrobirii? Cum putea el să îngăduie propovăduirea unei învățături care, în vremea când sabia constituia unicul argument pentru expansiunea elenică, se ridică împotriva omuciderii individuale și colective proclamând chemarea profetică: „Nu prin forță, nici prin putere, ci prin spirit!“ Cum ar fi fost posibil ca el, care exprima concepțiile crudeleor zeițăi menite să încovoie șira spinării omului, deșteptînd într-insul spaima față de cei puternici și ură față de cei slabi, să tolereze credința dragostei față de Dumnezeu și de semenii, desființarea sărăciei și apărarea celor obidiți?“

„Dacă Dumnezeuul vostru îi iubeste pe cei săraci, ce de nu-i hrănește?“ îl întrebă odată, cu trufășă ironie, Turnus pe rabi Akiva. „Nu inseamnă oare o gravă înfringere a edictului imperial dacă ajuți

pe un sclav osindit de împărat la foame?“ Exemplul dat de către Rufus voia să demonstreze că sărăcii sint sclavi osindii de Dumnezeu la foame și ca atare nu trebuie ajutați. Akiva îi răspunde însă: „Dacă ai astimpăra foamea unui copil, și-ai atrage oare minia, sau recunoștința părintelui său?“ Prin această replică, Akiva arată că sărăcia nu e o pedeapsă divină, nu este o fatalitate și că datoria noastră este să-i ajutăm pe săraci, îndeplinind prin aceasta porunca lui Dumnezeu.

Pentru Antioh și Turnus Rufus, Zeus sau Jupiter înfățișau simbolul stăpînului absolut, iar sărăcii pămîntului nu erau altceva decit sclavi. Pentru concepția de viață a lui Akiva și a premergătorilor săi, unicul Dumnezeu este Părintele milostiv și îndurător, iar noi toți, fără osebite, sintem fiii săi.

„...O sfință lumină ardea sus, pe Muntele Casei. Legiunile lui Antiohus s-au abătut cu furie împotriva-i. Ea trebuia neapărat stinsă. Razele ei modeste tre-

(Continuare în pag. V-a)

La sărbătorirea Bisericii Ortodoxe Române

În primele zile ale lunii noiembrie a.c. s-au desfășurat la București festivitățile organizate pentru sărbătorirea semicentenarului Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române precum și 90 de ani de la recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române. Aceste mari evenimente bisericești au urmat firesc actelor istorice de cucerire a independenței de stat a României, în anul 1877, și a desăvîșirii statului național unitar român, la 1 decembrie 1918.

Așa cum se arată în Actul sinodal de aniversare, încă de la organizarea ei oficială, în secolul al XIV-lea, Biserica Ortodoxă Română a avut o situație deosebită bucurîndu-se ab antio de independență administrativă internă și autonomie bisericească deplină. Această stare s-a menținut pînă către mijlocul secolului al XIX-lea, cînd, odată cu unirea Principatelor Române au început și demersurile pentru recunoașterea deplină și de drept a autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române. Susținute cu demnitate de mitropolii primari ai României și îmbrățișate cu căldură de domnitorul Alexandru Ioan Cuza și de alți luminați și patrioți bărbați de stat din acea vreme,

aceste demersuri s-au încheiat cu succes în anul 1885, cînd Biserica Ortodoxă Română se recunoștea „neatîrnată și autocefală“. După actul istoric de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, care a marcat desăvîșirea statului național unitar român, Sfințul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în unanimitate și cu mare în-sufletire, a hotărît „înființarea în Tara Românească pentru Biserica Ortodoxă autocefală Română a demnității de patriarh“. După aceasta, la 1 noiembrie 1925, cu deosebit alai, s-a făcut instalarea primului patriarh.

La sărbătorirea acestor mărite fapte din trecutul bisericesc au fost de față și Bisericii Ortodoxe de pretutîndeni, trimiși a celorlalte Biserici, reprezentanți ai unor organizații creștine internaționale, precum și conducătorii cultelor religioase din țară.

Din partea înaltelei autorități de stat a participat d. Gheorghe Nenciu, conducătorul Departamentului Cultelor.

Cu acest prilej, Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen a adresat următoarea scrisoare Prea Fericitului Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.

„Prea Fericirea Voastră,

Mulțumindu-vă din adîncul sufletului pentru amabila invitație ce ne-ați adresat-o de a lua parte la sărbătorirea Semicentenarului Patriarhiei Române și aniversarea a 90 de ani de la recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române, ne exprimăm, în același timp, și marel nostru regret că nu vom avea posibilitatea de a participa personal la aceste mărețe praznuri.

Vizita noastră în Statele Unite ale Americii — dinainte programată cu mai multe cuvîntări, deja anunțate public — ne împiedică să fim prezenți la aceste festivități.

Ne îngăduim, deci, ca pe această cale, să exprimăm atît Prea Fericirii Voastre, cit și Sfințului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în numele nostru personal, precum și al Federației Comunităților Evreiești, al clerului și credincioșilor cultului mozaic din Republica Socialistă România, cele mai călduroase felicitări și urări de bine.

Bunele legături care s-au statornicit între cultele noastre în ultimele trei decenii, colaborarea armonioasă dintre toate cultele din scumpa noastră Patrie, Republica Socialistă România, colaborare care se împlineste sub înțeleapta obăduire a Prea Fericirii Voastre, ne fac să participăm la sărbătoarea Bisericii Ortodoxe Române, ca la propria noastră sărbătoare și ne îndeamnă să vă încredințăm, și cu acest fericit prilej, profunda prețuire și călduroasele sentimente de frățietate ce vă purtăm“.

*

*

Scrisoarea a fost citită la masa oficială oferită de Prea Fericitul Patriarh Justinian în cinstea invitaților la festivități de către d. Emil Sechter, secretar gene-

ral al F.C.E. care împreună cu d. Daniel Segal, președintele Comunității evreilor din București, a reprezentat pe Eminența Sa d. Șef rabin.

Un simbol al continuității

Leul — regele animalelor — a dat naștere la multe legende inspirate de finuta sa mîndră, curajul și groaza ce o inspiră. În poezie, alegorie și chiar în metafizică leul simbolizează curaj, dominație, soarele, focul, lumina, cel ce pedepsește.

În antichitate i se atribuiau chiar puteri supranaturale, devenind simbol astral universal.

În povestirile mitologice egiptene de la Heliopolis, leul avea o semnificație astrală. Zeul Aton ar fi creat doi lei, simbolizînd cele două capete ale pămîntului; soarele se mișcă de la est spre vest, dăpărînd în regatul nopții și apoi, reînnoindu-și tinerețea, reapare la răsărit. Această concepție este zugrăvită pe papirusuri vechi de milenii.

În Canaan, înaintea cuceririi de către Iosua, leul juca rol important în venerația soarelui. Într-un mormînt descoperit în 1955 de profesorul Yigal Yadin și datînd din secolul al XIII-lea, au fost găsite cîteva pietre rituale, pe una dintre ele fiind săpate două mîni întinse spre soare, în rugăciune, iar la stînga imaginea unui leu. Capul și labele din față erau îndreptate spre soare.

Din capul locului trebuie făcută o demarcație netă între simbolismul păgîn și cel folosit de monoteismul iudaic. După cum se știe, Tora interzice orice preamărare a unei imagini create de mîna omului sau existentă în natura înconjurătoare, inclusiv astrele cerești. Astfel Moșe, luîndu-și rămas bun de la fiii lui Israel, înaintea morții sale, nu uită să le reamintească și să-i prevină împotriva oricărei porniri politeiste: „...privind la

cer și vîzînd soarele, luna, stelele și toată ostirea cerului, să nu te lași amăgît ca să te închini lor, nici să le slujești, pen-

BAR-MITZVA ÎN ALASKA

În sinagoga din Anchorage s-a desfășurat prima Bar-Mitzva care a avut vre-o dată loc în Alaska. Evenimentul, inedit în acele locuri, a fost prompt relatat în presă. Cotidianul „South East Alaska Empire“, de pildă, a publicat pe prima pagină un reportaj de la ceremonie, însoțit de o fotografie care-l prezintă pe Bar-Mitzva, Allan Gross, împreună cu părinții săi și cu rabinul comunității, Morris Herschman.

Obștea evreiască din Alaska este una din cele mai tinere de pe continentul american. Primii evrei s-au stabilit acolo abia în anul 1932. Actualmente trăiesc în Alaska 450 de evrei, dintre care circa 300 la Anchorage, unde funcționează unica sinagogă.

tru că Domnul Dumnezeuul tău le-a lăsat pentru toate popoarele de sub cer“ (Deuteronomul 4,19). La festivitățile ce aveau loc în epoca celui de al doilea Templu, de Sucot, evreii pioși se îndreptau cu fața spre apus, zicînd: „Cînd strămoșii noștri se aflau în aceste locuri se întorceau spre răsărit cu fața spre soare răsare, dar noi sintem at Domnului și ochii noștri întesc spre est“.

În Biblie și Talmud imaginea soarelui este menită să exprime idei abstracte, viața, caritatea, izbăvirea, protecția. Înțelepții și dreptii sint comparați cu soarele, căci ei luminează cu înțelepciunea și învățătura lor. Așa, soarele este utilizat spre a exprima măreția lui Moșe iar luna pe cea a lui Iosua: „Fața lui Moșe era ca și fața soarelui iar fața lui Iosua era ca fața lunii“. O mențiune alegorică a soarelui se află și în visul lui Iosua, în care tatăl său îi apare ca soarele, mama ca luna, iar frații ca stele.

Soarele ca alegorie ce exprimă măreția și splendoare revine și în alte motive biblice. Astfel, Iehuda are doi fii de la Tamar, pe Pereț și Zerah; Zerah reprezintă soarele, care strălucește totdeauna, iar Pereț luna, a cărei strălucire apune periodic. Alt exemplu. Într-o povestire din secolul II într-un vis, Naftali, fiul lui Iacob, i-a visat pe Levi și Iehuda urmărînd o alergare. Levi a prins soarele iar Iehuda luna.

În Biblie leul este sinonim cu prețuirea („...și cel mai viteaz care are înîmca de leu“, II Samuel 17,10) și bravura pe cîmpul de luptă („Post-au mai iuți decit vulturii și mai puternici decit lei“ ibid 1,23). Biblia cuprinde episoade în

(Continuare în pag. V-a)

MELODII SEFARDE

Un muzicolog originar din Smirna a cules și editat un număr de 163 de melodii sefarde. Este vorba atît de muzică sinagogală, cît și de melodii populare laice ale evreilor sefarzi din diferite țări europene.

Poezia Dorei Teitelboim

Pe poetă am citit-o prima oară într-o plachetă talmăcică din limba idiș de Charles Dobzynski, apărută în editura Pierre Seghers. Era o prezentă, o sensibilitate, pe care ne bucurăm s-o cunoaștem dintr-o carte mai amplă de versuri, în versiunea aceluiași traducător, tipărită de *Éditeurs français réunis*. Lirică feminină? Poezia e poezie, e angajare a efectelor fundamentale, în fața vieții, dragostei, morții — ori nu e deloc. Dora Teitelboim nu se teme în „acel timp de nisip mișcător”, cum se cheamă poemul de largă respirație care dă titlul volumului. Un poem dramatic, de ciocnire între duhul distrugerii, Vandragor, și duhul omeliei, Viradon. Cel dintâi, suflul barbariei, al războiului hitlerist care „a înghețat mugurii generației mele”, notează poeta, a sîrînit însingurarea omului de om și a omului de sine. Din „desaga memoriei” scorute acum țeste descărnate, sinii vitali ai zilelor au secat la capătul lui. Și totuși, în ciuda lui, poeta cu tine-rețea rînită, cu cicatricile dureroase ale masacrelor, nu și-a pierdut nici chipul uman, nici certitudinea de a nu fi trăit zadarnic. Poemul e tocmal infruntarea între urletul sălbătăciei și melodia umană a unei generații care a știut în cele din urmă să supună și latențele distructive ale materiei aspirațiilor de apropiere între oameni, să aline, în succesiunea virstelor, durerile atroce ale pămîntului amenințat de dezintegrare, din care mil răsor minile înasgerate ale unor noi „lady Macbeth”. Dialoguri între mamă și fiu, între mamă și fiică, între omul de ieri și cel de mîine, între „tipograful” amintirilor tragice, și crezul mamei în catharsisul urmașilor alternează în acest oratoriu muzical.

În al doilea ciclu, al „Noptilor” (cîtor poezi nu le-a fost noaptea popas favorit al inspirației?) regăsim parcă un timbru, un ecou din Manger, pe cît se pare, unul din liricii preferați ai poetei. Poate cele mai frumoase sînt poeziile scurte de dragoste din volum. (Nu spunea și Heine: „Din suferințe lungi/nasc cîntecele scurte”?)

Ca divinitatea maranilor ascunsă sub gene, în taină iubirea mi-o port la hotarul de sete-al pustiului. Carne mi-e clopot mut. Către tine mă-nredpt, cu pas tăcut Și-n singele meu, timide și fără glas fi-așteaptă Evele toate ruga

Un ciclu e închinat ochilor iubitului — acele „valuri gemene/tivite cu franjuri de argint”, care sînt rada iubitei, pe timp de furtună. Alte cicluri, dedicate munților, mării, lunii, deapănă fire lirice de intensități varii. Ultimul, ar intra în ceea ce Călinescu numea „poezia de spital”: versuri scrise la rîspîntia dintre viață și moarte. Experiență fundamentală, trăită cu intensitatea Magde Istanon, în preajma sfîrșitului. Nu ne amintesc versurile Dorei Teitelboim:

O viața mea, ce amar fi-e paharul! Mai lasă-mă totuși să-ți sorb înc-un strop! Lasă-mă să mai mîngii firul de iarbă... de poemul surorii sale de liră din Iași, care, la despărțirea de viață „cu nedreptele-i cumpene”, mărturisește acesteia dorul intens de a mai trăi?

Ecouri biblice se aud din ce în ce mai sensibil în versurile ultime:

Pămînt sînt, pămînt mă simt, copleșită de topirea zăpezilor, de calme, subterane izvoare; rădăcini uscate, firave, ies din mine, pline de sevă, snopi de griu nasc din mine, triluri pe buzele frunzelor, veșnicie de spice, la cules...

Senzație feminină profundă a urmașel Evei. Nu înseamnă Eva, nu e numele Evei sinonim cu viața?

Există, în poezia Dorei Teitelboim, un timbru fluid, trebind și prin cea radiografie a scheletului fosforescent care e orice talmăcire. O sonoritate pură, cum

o întlnim în poemul „Vintului” cu care se încheie aceste note de lectură: *Pădurea vîntoaselor sînt, pădure sălbatică, rădăcini de virteturi am, călătoare-s pe drumuri solare. Unde am mas noaptea, nu min peste zi. Unde-am semănat, n-am cules. Așa cum noptii i-e scris să n-apuțe ziua, dacă pămîntul mă cheamă nainte zorilor, voi, fraților, ar trebui să mă bateți în cutie-n coșciug, să nu pot, noaptea, să fug din mormint*

O carte a dragostei de viață, a încrederii în viață, e, pînă la capăt, acest volum de talmăciri din Dora Teitelboim.

VERONICA PORUMBACU

MANUSCRISE

Biblioteca mării catedrale din Westminster (Marea Britanie) păstrează un număr de prețioase manuscrise ebraice, unele dintre ele rarissime. Astfel, această bibliotecă dispune de un Sefer Tora din secolul al XIII-lea, de un număr de 9 Biblii din secolul al XV-lea, precum și de alte cîteva documente cu caracter laic, scrise în limba ebraică și datînd din secolul al XIII-lea.

Hanuca înseamnă și educație

Cînd vorbim despre lumina în legătură cu sărbătorea de Hanuca, ne gîndim în primul rînd la această tradiție care ne învîlăie și care, în cazul de față, este expresia sărbătorii și a bucuriei pe care o iscă în noi minunea. Lumina poate fi însă privită și sub alt aspect, mai abstract, și anume cel sufletesc. Caracteristicile luminii fizice, cu nenumăratele ei surse și feluri de manifestare dispar; lumina se transformă într-un simbol al înălțării morale, al sentimentelor elevate, al impulsurilor emoționale pe care le generează bucuria. Sînt comparate cu lumina fericirea, puritatea morală. Se spune despre o idee surprinzătoare că aduce lumină. De asemenea, este cunoscută expresia că, atîta vreme cît mijeste o lumină, speranța nu este pierdută.

La acest sens abstract, moral, ne gîndim cînd contemplăm luminările de Hanuca. Lumina și spiritul ma-

cabeu pot fi însă călăuzitoare și pentru alte domenii pe care le cuprinde viața. Cuvîntul hanuca se traduce nu numai prin cuvîntul înnoire ci și prin educație. Pornind de la acest sens al noțiunii, întîmplările de Hanuca și luminările care le amintesc capătă o finalitate etică, exercițiul o influență pozitivă asupra oricărui credincios. Începînd cu prima lumină, simbolizînd intrarea în lume a omului („el zărește lumina lumii”), luminările ne spun că trebuie să pămîm în viață însufleșii de optimism și încredere. În toate zilele vieții sale, credinciosul să se călăuzească de versetul biblic: „Casă a lui Iacob, urmează-ți calea în lumina lui Dumnezeu.” Ca și Macabei, care au luptat cu deviza „Mi kamoah baelim Hașem — Cine mai este ca tine, o Doamne!”, credința în valorile eterne iudaice ne luminează întreaga existență.

Literatura iudeo-persană

În decursul istoriei, iudaismul a venit în contact cu multe limbi și culturi, printre care și cu cea persană. Urmare a acestei legături, s-a dezvoltat o variată literatură iudeo-persană. Multă vreme însă, această literatură a rămas necunoscută Europiei, cu excepția traducerii Pentateuhului de către Iacob ben Iosif Tuvus (Constantinopol, 1546).

Abia atunci cînd, în secolul al XVIII-lea, un cercetător orientalist, Elban Adler, a adus din călătoria sa în Persia sute de manuscrise — păstrate în prezent la Biblioteca Seminarului teologic din New York — a fost dată la iveală bogata literatură iudeo-persană. O serie de capitole din Biblie (Psalmii, Iov, Proverbe, Cîntarea Cîntărilor și cărțile profeților) au fost traduse în iudeo-persană și publicate în diferite ediții. S-au făcut astfel traduceri de cărți extracanonice ca Tobit, Meghilat Antiohus, Iudit, precum și scrierea apocriofă Daniel, traduceri păstrate în mai multe biblioteci publice și particulare europene.

Cele mai reușite comentarii ale Bibliiei și dicționare iudeo-persane sînt Sefer Hameliza a lui Solomon ben Samuel (scrisă la Urgend, în Turkestan, în anul 1339), Agnon a lui Moses ben Aron din Sirvan-Persia, scrisă în secolul al XV-lea și Kitur Sefer Milim, un dicționar ebraic-persan.

Tratatul Avot, conținînd proverbele înțelepților noștri, a fost tradus în repetate rînduri în iudeo-persană, tot astfel ca și tratatul Șabat din Mișna și unele capitole din Zohar.

Selecțiuni din scrierile lui Maimonide și din Hobot Halebovat a lui Bahia, în traducere iudeo-persană, au fost folosite de Simon Tob Melamed din Meșel în lucrarea sa Ruah Haim. Rabi Aminov a tradus capitole din Șulhan Aruh în iudeo-persană sub titlul „Likute Dinim”. Un comentariu iudeo-persan al Torei a fost scris de Rahamimi Melamed din Șiraz sub titlul „Sefer Zihrom Rahamim”.

În domeniul liturgic există traduceri ale cârșilor de rugăcîni în iudeo-persană (Sidurim și Mahzorim), rugăcîni și poeme (Selihot, Pizmonim), precum și o traducere a Hagadei de Pesah. Poemele sinagogale traduse în iudeo-persană includ poeziile lui Solomon ibn Gabirol (Kether Malkut și Ahzarot), „Mi Hamoha” a lui Iehuda Halevi și versuri ale lui Israel Nadjara (acestea din urmă fiind cele mai populare). Numeroase colecții

iudeo-persane, ca „Ișma Israel”, conținînd cîntece religioase pentru diferite ocazii, constituie o mîrturie a interesului pentru limba persană manifestat de-a lungul timpului de evreii orientali. Aceștia au arătat un interes viu și pentru literatura laică persană. În biblioteci s-au păstrat numeroase colecții de traduceri ebraice ale literaturii laice persane, printre care ale clasicilor Hafiz, Nizami și Saadi.

Se poate afirma că geniul creator al evreilor din perioada persană a făcut un remarcabil salt înainte, o dată cu creația poetului Maulana Șahin, considerat ca pionier al poeziei iudeo-persane. Dintre lucrările lui Maulana Șahin au dăinuit o „Carte a lui Moșe” și o „Carte a Genezei”, parafrazări poetice de mare frumusețe ale Torei la care au fost adăugate legende și poezii epice persane. S-au păstrat de asemenea fragmente ample dintr-o epopee persană bazată pe Cartea Esteri și o „Carte a lui Ezra”. Șahin a scris și el în metrica și forma clasicilor persani, mai ales ale lui Firdusi, însă temele lui preferate au fost inspirate în cea mai mare parte din Biblie. În secolul al XVI-lea, un alt poet evreu din Șiraz a continuat opera lui Șahin și a scris un șir de poeme despre Avot și despre evenimentele relatate în Biblie, de la Iosua pînă la Solomon.

Spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea a înflorit o școală de poezii iudeo-persani la Buhara, al cărei conducător a fost Iusuf Iehudi. Cîntările, poemele și traducerile componenților acestei școli au dăinuit multă vreme, o serie de creații valoroase păstrîndu-se pînă în zilele noastre.

Din domeniul cronicilor poetice, cea mai importantă lucrare iudeo-persană este „Kitab Anusi”, a lui Rabi ben Luft și Babai ben Farhad din Kașan, care descrie persecuțiile religioase suferite de evreii persani în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, sub șahii Abas I și Abas II. O altă cronică poetică, Ciudaiaid, scrisă în secolul al XVIII-lea de către Ibrahim Abul Kair, relatează martiriul unui evreu din Buhara.

Literatura iudeo-persană a fost îmbogățită prin traducerea a numeroase povestiri istorice (Targum Șeni, Meghilat Antiohus, Eldad Hadani și altele), precum și prin traducerea unor povestiri din literatura universală.

„TEHNOEXPO 75”

O mare afluență de public a cunoscut prima ediție a expoziției tehnice internaționale „Technoexpo '75”. Accentul a fost pus pe prezentarea de instalații, echipamente, mașini, utilaje și accesorii pentru economia forestieră, agricultura, industria alimentară și a ambalajelor, pentru transporturi, construcții și instalații. Corespunzător progreselor obținute, România a fost și principalul expozant. Au dat curs invitației de a participa la expoziție întreprinderi din 20 de țări, 350 de firme străine prezentîndu-și produsele. Expoziția a constituit o importantă contribuție la extinderea relațiilor comerciale ale României, la cauza colaborării și cooperării internaționale.

NAVELE MARITIME ROMĂNEȘTI

Navele flotei maritime comerciale românești sînt prezente în aproape toate mările și oceanele lumii. Mineralierul „Carpați” a plecat din Brazilia spre patrie. Alte nave sînt de asemenea pe drumul întoarcerii în țară din călătorii îndepărtate, în timp ce navele „Olănești” și „Crișana” au plecat spre India, respectiv Japonia. Cargoul „Dolj” a ancorat la Karachi, „Predeal” încarcă diverse mărfuri japoneze la Yokohama, etc. Multe nave sub pavilion românesc se află sub operațiuni de încărcare la Constanța, pregătindu-se să plece spre diferite porturi ale lumii. Ele vor transporta în numeroase țări mărfuri românești ca autocamioane, tractoare și diverse utilaje agricole, rulmenți, produse chimice etc.

O NOUĂ FORMULĂ DE CONCERT

În cadrul stagiunii muzicale a Radioteleviziunii a fost lansată o nouă formulă de concert: concertul perpetuum. Cu începere de la ora 17.00 pînă la ora 23.00, în studiul de concert, acest gen de manifestare va permite publicului întîlniri cu muzica marilor compozitori, cu opere reprezentative din diferite școli și epoci de creație. Prima manifestare de acest fel a fost dedicată geniului multilateral al lui Mozart.

NOUA REALIZARE TEHNICĂ, COMBINA DE EXTRACTIE A CARBUNELUI

Întreprinderea de utilaj minier Filipeștii de Pădure-Prahova a realizat combina de înaintare CI-1, utilizată pentru săparea galeriilor în cărbune sau roci cu rezistență la compresiune pînă la 500 kilograme-forță pe centimetru pătrat. Viteza ei de înaintare în galerii cu secțiunea de 8 metri pătrați este de 300 metri liniari pe lună, față de circa 100 metri liniari, cit se realizează manual. Combina economisește munca a 24 de oameni într-o lună.

DISCURII

O casă de discuri din Hamburg a început imprimarea unor texte biblice pe discuri. Pînă în prezent au fost imprimate și puse în vânzare 25 asemenea discuri. Opt din aceste discuri cuprind Psalmi însoțiți de muzică.

Sinagoga din Leeuwarden

La Leeuwarden, oraș cu 90 000 de locuitori, capitala regiunii Friesland din nordul Olandei, a existat timp de 300 de ani o mare comunitate evreiască. Această comunitate nu mai ființează astăzi. Sute de evrei au fost ridicați de naziști în anii holocaustului și duși la Auschwitz, unde au împărțit soarta milioanei de martiri.

Printr-un adevărat miracol, sinagoga veche din Leeuwarden a rămas neatinse. Neatinse de furia distrugătoare a naziștilor au rămas și sulurile sfinte și celelalte obiecte de cult ale sinagogii, pe care olandezi cu suflet nobil le-au ascuns și le-au păstrat în tot timpul ocupației, restituindu-le la sfârșitul războiului celor 50 de evrei care au supraviețuit și s-au întors la căminele lor, după calvarul lagărelor hitleriste.

Istoria sinagogii din Leeuwarden este veche și, pînă la un punct, se confundă cu înseși istoria comunității.

În urmă cu 170 de ani, evreii din Leeuwarden au ridicat o nouă sinagoga, întrucât cea veche, existentă pe atunci, se dovedise neîncăpătoare. Noul lăcaș de rugăciune a fost construit cu mult fast. Chivotul în care se păstrează sulurile Torei a fost executat din lemn prețios cu incrustații artistice. Candelabru, de mari dimensiuni, care împodobeste interiorul sinagogii este o veritabilă bijuterie artistică.

Faptul că obștea din Leeuwarden a construit una din cele mai mari și mai frumoase lăcașe de cult mozaic din Olanda apare firesc. Această obște a jucat, din timpuri îndepărtate, un rol important în ansamblul iudaismului olandez. Documentele atestă că primii evrei s-au stabilit la Leeuwarden în anul 1645. Un sfert de secol mai târziu, în octombrie 1670, conducerea orașului a acordat unui evreu, Iacob, și unei rude a acestuia, van Colom, dreptul de a amenaja un cimitir mozaic. Pe la mijlocul secolului al XVIII-lea, autoritățile din regiunea Friesland au introdus unele reglementări restrictive. O dispoziție specială din anul 1752 interzicea, astfel, evreilor să lucreze duminică. Pînă și învătătorul de la heider, pe numele său Abraham Isaaks — relatează cronică — a primit o somație prin care i se punea cu strășnicie în vedere că nu-i este îngăduit să învețe cu copiii în zi de duminică.

Pînă pe la mijlocul secolului al XIX-lea evreii din Leeuwarden vorbeau frecvent limba idiş. Aceasta limbă a servit și la redactarea cronicii obștei.

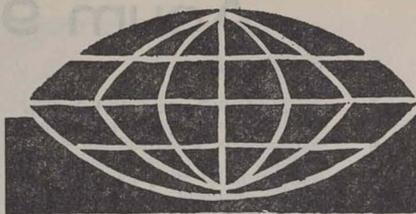
Locuințele evreilor s-au concentrat în jurul sinagogii și aceasta probabil s-a nu fi nevoiți să parcurgă distanțe mari pentru a-și face zilnic rugăciunea.

Prin a doua jumătate a secolului al XIX-lea, comunitatea din Leeuwarden număra cîteva mii de suflete, fiind vestită în toată Olanda pentru instituțiile sale de învățămînt iudaic. De aici au ieșit mulți rabini și erudiți în scrierile sfinte, printre care Arie Leib Wagner, Tuwis Loewenstein, Azaria Roedelshaim și alții.

Cei cîțiva evrei care au mai rămas la Leeuwarden se preocupă atențiv cu sprijinul autorităților municipale, de întreținerea vechii sinagogi a orașului, monument arhitectonic care perpetuează amintirea marii comunități de odinioară.

OBȘTEA DIN TURCIA

25 000 de evrei trăiesc actualmente în Turcia. Cea mai mare parte dintre aceștia sînt sefarzi, urmași ai celor ce au fugit din Spania în timpurile inchiiziției. Cea mai importantă comunitate ființează la Istanbul și numără circa 19 000 de membri. În acest oraș apare o revistă săptămînală în limba ladino, intitulată „Salom“

meridiane

Comunitatea evreiască din Cuba

Prima așezare evreiască din Cuba datează din secolul al XV-lea. Un document din această perioadă pomeneste de doi marani, Alonso de la Calle și Luis de Torres, care au făcut parte din echipajul lui Columb, descoperitorul insulei. Cei doi au fost trimiși să poarte negocieri cu căpetenia indigenilor. De Torres s-ar fi stabilit în insulă, unde a și murit.

În secolul al XVI-lea alte familii de marani au emigrat în Cuba, iar în secolul al XVII-lea emigranți brazilieni au găsit adăpost în această insulă.

Istoria obștei evreiești începe însă mai tîrziu. De abia prin anul 1881 s-a acordat evreilor aprobarea de reședință în insulă, iar după războiul de independență a Cubei (1898) au obținut deplina libertate de practică religioasă. De la această dată se poate vorbi de baza legală a unei comunități evreiești. Evrei din Florida, care au fost activi susținători ai eroului național cubanez José Martí, precum și alți evrei americani s-au stabilit în insulă la finele secolului al XIX-lea. În anul 1904 au înființat Congregația unională evreiască (U.H.C.), un templu și au cumpărat teren pentru un cimitir. Este des pomenit în anume Frank Steinhart, sergent în armata americană, care a rămas în insulă după independența acesteia, devenind întemeietorul și apoi președintele societății tramvaielor din Cuba.

Înainte primului război mondial au început să sosească aci evrei sefarzi, emigranți din Turcia și Maroc. Ei erau denumiți „turcos“ de către cubanezi și vorbeau ladino. Se pare că unul dintre ei, Maurice Soriano — originar din Smirna — ar fi introdus cinematograful în Cuba. Prin anul 1914 au înființat conregația Kevet Ahim.

Între anii 1920—21 mulți evrei askenazi, din estul și centrul Europei și-au găsit refugiu în Cuba. Aceștia au stabilit, în 1925, un Centro Israelito, care cumula o serie de activități: de asistență socială, bibliotecă, o școală serală, un centru studențesc precum și un club artistic. O altă organizație askenazi a fost

„Kultur Ferein“ care a funcționat între 1926—1931. Ulterior a fost înființată „Asociația evreiască pentru cultură și artă“.

Multă vreme obștea evreiască din Cuba a fost împărțită în americani, sefarzi și askenazi. În anul 1936, prin înființarea Comitetului Evreiesc din Cuba se realizează unificarea obștei. În anul 1939 ia ființă Comitetul evreilor, organizație recunoscută de autoritățile cubaneze ca organ reprezentativ al obștei evreiești. Prima Talmud Toră a fost înființată în anul 1924 de conregația sefară Kevet Ahim. Cîțiva ani mai tîrziu și-a început activitatea Collegie Yabne iar în 1939 Collegio autonomo del Centro Israelita. Atît Collegio Yabne precum și alte institute de învățămînt, ca Instituto Hebreo Tahkemoni și Șalom Alehem Șule, se ocupau de educația religioasă a elevilor.

Comunitatea evreiască și-a creat în anul 1925 propriul său ziar „Das Freie Wort“ care a avut însă o existență scurtă. O altă publicație în idiş „Oifgang“ a apărut între anii 1927—30, iar publicația „Havener Leben“ a apărut între anii 1932—63, cuprinzînd date și informații privind viața evreiască în general precum și știri din întreaga lume. Trebuie citate de asemenea „Das idiş vort“, „Volkszenter“ și „Israelis“ care apărea în limba spaniolă.

Puțini scriitorii sau poeți evrei din Cuba au publicat în limba idiş. În anul 1927 a apărut în Cuba prima carte evreiască de poezii a lui N. D. Korman „Oif Inzler Erd“ iar între anii 1920—30 au fost publicate operele în versuri sau proză ale lui Eliezer Aronowski, O.A. Pines, Pinchas Berniker și A.I. Dubelman.

Comunitatea evreiască din Cuba numără astăzi 1 200 membri, dintre care 1 000 trăiesc în Havana, iar restul în Santiago de Cuba și provincia Oriente. Obștea posedă cinci sinagogi, dintre care două foarte vechi.

Obștea se bucură de deplină libertate religioasă.

R. TONI

TRICENTENARUL SINAGOGII DIN AMSTERDAM

În cadrul tradiționalului „Festival muzical olandez“ a avut loc un concert consacrat împlinirii a 300 de ani de la inaugurarea Sinagogii portugheze din Amsterdam. Concertul, desfășurat în incinta renumitei sinagogi construite în urmă cu trei secole de Jonas Daniel, Rene Jacobs, Kevir Smith, David Schapiro precum și al ansamblului coral „Salomono Rossi“ dirijat de Ton Koopman. Au fost interpretate piese corale liturgice, compuse, în cea mai mare parte, special pentru acest lăcaș de rugăciune, de A. Casares, Salomono Rossi, C. J. Lidarti, L. Saladin.

Tot în cadrul manifestărilor prilejuite de jubileul sinagogii portugheze din Amsterdam, la biblioteca de pe lingă acest lăcaș de rugăciune s-a deschis o expoziție oglindind viața religioasă a obștei evreiești din acest oraș olandez, de-a lungul timpului.

Retrospectivă la Roma

Pentru participarea comunităților evreiești din Italia la lupta antifascistă și mișcarea de rezistență împotriva naziștilor, Uniunea comunităților evreiești din Italia a fost distinsă cu Medalia de aur a Meritului civic.

Recent, participarea evreilor la războiul de eliberare a Italiei de sub ocupația hitleristă a putut fi urmărită retrospectiv în cadrul unei expoziții documentare, organizată sub auspiciile Comunității evreilor și a Primăriei Romei. Expoziția intitulată „Contribuția unei minorități la lupta pentru libertate: Evreii din Italia 1938—1945“, a fost deschisă în sălile Muzeului de folclor.

Intenția organizatorilor — subliniată și în cuvîntările rostite la ceremonia inaugurării de către primarul Clelio De Rida și președintele comunității evreilor Fernando Piperno — era de a face să nu se uite sacrificiile unor cunoscuți militanți antifasciști ca și a multor luptători anonimi din rîndurile minorității naționale evreiești. Printre figurile cu rol de prim plan în cursul evenimentelor evocate, reapar în cadrul expoziției, în lumina documentelor prezentate, nume notorii: Claudio Treves, Modigliani, frații Rosselli, Eugenio Curiel, Carlo Levi și mulți alții. „Nume care — subliniază ziarul „Unita“ — simbolizează o prezență activă în bătălia pentru libertatea italiană, pentru renașterea națională și progresul civic“. Ziarul amintește că aceste figuri stau mătură faptului istoric că, încă de la începuturile antifascismului și fără a aștepta promulgarea legilor rasiale din 1938, au fost aruncate primele seminte din care a crescut apoi conștiința democratică a evreilor italieni.

Desigur că războiul și ocupația nazistă este perioada cea mai larg documentată

Franco Cesana, căzut pentru libertate la vîrsta de 13 ani și ultima sa scrisoare

în expoziția de la Roma. Apar, astfel, în succesiunea lor dramatică, momente trăite cu groază de evreii din Roma în zilele și nopțile raziilor și deportărilor, perchezițiilor din casă în casă și întregul cortegiu de urgi cunoscute. Impresionante sînt documentele care le evocă: avocatul Dante Calò a scris pe fila de calendar cu data de sîmbătă 16 octombrie 1943, ziua razei făcute în ghetoul din Roma, două cuvinte, „infamia germană“.

Pentru cei din generația post-belică, care nu i-au cunoscut, sînt evocate numele unor combatanți curajoși ca Leone Ginzburg sau Rita Rosane, partizana asasinată în vîrstă de 24 de ani.

Cea mai tîrziu jertfă căzută în lupta împotriva ocupantului hitlerist este copilul Franco Cesana, care și-a dat viața, la 13 ani, în 1944, într-o luptă de partizani cu forțele naziste. El își părăsise casa, în lipsa mamei sale, în vara anului 1944, lăsînd-o fără nici o veste pînă la singura scrisoare pe care a putut-o face să-i parvină la începutul lunii

august. Scrisoarea relatează despre înrolarea lui Franco Cesana în formația de partizani Marcello, în rîndurile căreia a dat și lupta din care nu s-a mai întors.

Presă italiană a acordat atenție expoziției scoțind în evidență semnificația ei. Expoziția a oferit, remarcă cotidianul „Unita“, o amplă imagine a rolului minorității evreiești în lupta antifascistă, atît în sinul forțelor politice și sociale care s-au opus regimului și au luptat în Rezistență, cît și în cadrul organizațiilor evreiești de asistență, care au activat în clandestinitate.

S.M.

EVREII DIN IRAN

Potrivit unor date recente, publicate de comunitatea din Teheran, trăiesc în Iran 65 000 de evrei, continuînd tradiția uneia dintre cele mai vechi obști evreiești din Diaspora. Cea mai importantă obște se află la Teheran, numărînd 40 000 de membri. Alte comunități există la Shiraz (8 000 de membri), Isfahan (4 000 de membri), Abadan (4 000 de membri), Hamadan (3 000 de membri) precum și în alte cîteva localități. În aproape toate centrele comunitare, funcționează sinagogi și așezăminte culturale ale obștei.

MACABEI...

Din nou aprindem, seară de seară, firavele lumini de Hanuca, întru slava nu numai a lui Mattiahu, și a celor cinci feciori ai săi, ci și întru aceea a tuturor acelor care în toate vremurile au avut tăria de a rămâne ei înșiși pînă la capăt. Printr-un ciudat joc al întâmplării, numele cite unuia a ajuns pînă la noi, dar înfinit mai mare e numărul acelor despre care nu știm și nu vom ști niciodată nimic. Niciodată nu vom ști ce nume au purtat, cînd și cum le-a fost sorțit să treacă poarta neagră a morții... Niciodată nu vom ști, deci, în care anume zi a anului cuvine-li-se să le aprindem o lumină întru odihna sufletelor lor martirizate. Și poate că e în acest fapt un înțeles mai adînc, anume că lor li se cuvine a le închina nu o zi, ci toate zilele anului, nu o singură lumină, ci toate luminile ce ne stau la îndemînă. Ale lor sint, dar, și luminile, firavele lumini ce le aprindem în serile de Hanuca. Lumina Macabeilor e și lumina lor, căci ca și aceștia au cutedat să rămînă dîrzi și neclintii pînă la capăt în marea, în dramatica înfruntare dintre spirit și forță, între libertate și tirania păgînă.

Să nu ne amăgim, ci să avem tăria de a spune întregul, cutremurătorul adevăr: în urma acestor frați nefericiți ai noștri nu a rămas nimic — nici măcar o lespede de mormînt, nici măcar o filă anume de calendar care să le consemneze ziua morții. Nimic nu a rămas în urma lor și nimeni care să le pomenească numele, să le aprindă o lumină de suflet. De aceea datoria este a noastră a tuturor și a fiecăruia în parte.

Aprinzînd slăvitele luminări de Hanuca să-l pomenim, dar, alături de Mattiahu Hașmonaitul și feciorii săi și pe Sami Rosenbaum, băiatul plăpînd, cu obrazul palid și cu ochii mari, negri, din tîrgul acela ascuns în munții de la Zakopane, pe care naștii l-au împușcat pentru cutezanța de a purta același nume ca al comandantului S.S. Înainte de asta, năvăliseră în casă, împușcînd pe tatăl, mama și sora mai mare.

El, Sami, căpase cu viața, căci se afla la muncă, la cariera de piatră de la marginea orașului. Cînd au venit să-l ridice de acolo, băiatul știa cu precizie ce-l așteaptă. Aflase de sfîrșitul alor săi și știa că e la fel de vinovat ca și ei. Fără a rosti o vorbă s-a lăsat dus de poliștii, urcat în căruța ce aștepta la intrarea în carieră și așa, mut și dur ca o piatră, împietrit în marea sa suferință, a străbătut o parte a drumului. S-a întîmplat că ultimul drum trecea prin dreptul casei părintești. La vederea ei, o lacrimă s-a prelină pe obrazul palid și cu voce abia auzită, băiatul a întrebat dacă nu e cu puțin să intre pentru cîteva clipe. Și iată că poliștii, curios poate să vadă ce va face acest condamnat în etate de 12 ani, i-a dat încuviințarea. Restul se cunoaște din depoziția ulterioară a unei vecine, care cu ochii plini de lacrimi a urmărit dintr-un loc ascuns scena.

— Mă uitam de afară la ce făcea Sami... Și-a pus ceva pe cap și a început să aprindă luminări. Două pentru tata, două pentru mama, două pentru Paula. Vedeam cum i se mișcau buzele și am înțeles că spunea Kadiș pentru ai săi. Apoi a aprins încă o lumină. Pentru sine înșiși, ultimul supraviețuitor al familiei. O oră mai tîrziu zăcea și el chiruit de gloanțe, în șanțul de la marginea tîrgului.

Asta e tot ce se știe despre băiatul din tîrgul Rabka, de lângă Zakopane, ucis la vîrsta de 12 ani pentru vina de a fi purtat numele ce-l purta. E puțin? În comparație cu ce se știe despre ceilalți un milion de copii exterminați de naștii nu e puțin, căci despre aproape toți ceilalți nu se știe nici atît. Nici măcar numele nu li s-a păstrat, ca să nu mai vorbim de împrejurările morții. Ei sint ca și cum nu ar fi fost: pe toți i-a înghițit pămîntul care, se știe, e mut, neclintit în mușenia sa cumplită.

Peste mormîntul neștiut al lui Sami Rosenbaum se aștern an de an troiene înalte, iar în văzduhul iernii corbii flămînzi croncănesc lugubru. În celălalt capăt al Europei, în sudul însoțit și înmiresmat de aroma vegetației mediteranene, mormîntul altui copil, de asemenea mort la vîrsta de 12 ani, stă mărturie a aceleiași credințe în superioritatea spiritului, a setei nicidecum ostiole de libertate. Într-una din zilele teribile primăveri a anului 1944, băiatul Franco Cesana a dispărut de acasă și pe drumuri întortochiate, numai de cei mai buni dintre cei buni știute, a ajuns la partizani. Împreună cu ei a împărșit plînea și apa libertății, fiurul fierbinte al bădăliei. Într-una din ele a căzut. Erou la 12 ani. Restul e tăcere.

Între aceste două mormînte, de la cele două capete ale bătrînului continent, se întinde un spațiu imens în care se află mormintele a 1 milion de copii evrei — băteji și fete, victime ale molohului fascist. Intocmai ca străbunului lor Moșe, el însuși smuls în ultima clipă valurilor unui fluviu ostil, nimeni nu le cunoaște mormîntul și nici nu-le va cunoaște vreodată. Ei nu au lespede la căpătii, în care să le fie încrustat numele, epitaful. Nimeni nu știe ziua în care s-au săvîrșit din viață, cînd să li se aprindă o lumină de suflet. Ei nu au mormînt decît în inimile noastre, iar luminile ce le aprindem în serile de Hanuca sint și luminile lor.

...Ale lor, fiii și frații nefericiți și glorioși ai Macabeilor. Ale lor — glorioșii și nefericiții noștri frați.

VICTOR RUSU

În atenția cititorilor

Reînnoiți-vă din vreme abonamentul pe anul 1976, spre a vă asigura primirea în continuare a revistei la domiciliu.

Costul abonamentului este de:

24 lei pe 1 an;

12 lei pe 6 luni.

Plata se face la casieria F.C.E., din str. Sf. Vineri nr. 9 sau prin mandat poștal, pe adresa: F.C.E. cont B.N.R. 45.10.7062, sector 4.

Acum 90 de ani

• „A SOSIT sezonul balurilor, carnavalul se apropie cu pași uriași” — așa începe un articol din Vocea dreptății cu data de 15 noiembrie 1885. Articolul este, de fapt, un apel ca publicul să-și dea concursul, intrucît numeroase baluri au drept scop adunarea de fonduri pentru ajutorarea unor instituții, unor societăți, unor categorii de cetățeni. Articolul anunță apropiata organizare a citorva baluri: cunoscutul bal anual al societății Caritas, pentru întreținerea spitalului; al societății de binefacere Luptătorul care și-a propus „nobil scop de a veni în ajutorul suferinșilor, fără distincție de confesiune sau naționalitate”; al societății Junimea studioasă medicală, pentru a putea fonda o bibliotecă de specialitate; al societății filarmo-nice. „Filomela care a surprins publicul, iară trecută, cu o serată dansantă a cărel moscenire e încă vie în inima fiecăruia; al societății Marpe Lenefes etc.

• TIPO-LITOGRAFIA H. Goldner din Iași, strada Primăriei, se pregătește să sărbătorească 30 ani de existență. „Fondată în 1856, reînnoit în 1884, medaliat de patru ori: la Paris în 1872, la București în 1876 și 1879, la Iași în 1881, acest stabiliment execută cărți și ziare în orice format și limbă, lucrări de lux și mercantile, precum acțiuni, bonuri, diplome, cecuri, polițe, facturi, computuri, Registre pentru contabilitate și munci agricole, cărți de vizită, cărți de adresă pe hîrtie și cuverță cu firma dorită.

• FRAȚII ȘARAGA, cunoscuți librari și editori din Iași, publică în gazeta Lupta (director politic G. Panu) următoarele două anunțuri: „Prin aceasta aducem la cunoștința Onor. Public că am fundat un chioșc expre la Băile Slănic, unde se vor găsi zilnic de vizare toate ziarele din țară și din strălă-nitate, Biblioteca de lectură cu abonament, obiecte de papetărie etc. Veniți și vedeți mulțimea tablourilor în oloiu cu cadre aurite Barock, ce am primit! O galerie întregă este expusă în magazinul nostru. (Tablouri cu subiect național, istoric și tablouri cu subiecte biblice).

• EPITROPII sinagogii din cartierul Tătărași (Iași) au găsit un mijloc original pentru a aduna fondurile necesare reparației sfîntului locas: au pus în vânzare 600 bilete de loterie, cîștigul unic fiind o Sefer Toră. Cîștigătorul va fi dator, înău, să doneze această Toră sinagogii. Ceea ce n-a împiedicat — ba dimpotrivă a provocat — o afuență numeroasă la cumpărarea biletelor de loterie, fiecare fiind dorit să figureze în Cartea de aur a sinagogii, ca donator al unei Tore. (gazeta Lupta din 13 octombrie 1885).

• LA PLOIEȘTI a ieșit de sub tipar — arată gazeta Apărătorul — un frumos roman intitulat Regele și evreica, tradus din limba germană de Ignace Ipcar, profesor de limba română la școala „Luca Moise” din localitate.

• IN GAZETA „Fraternitatea” de vineri 5 iulie 1885 a apărut o Mulțumire publică din care extragem:

„Aduc vîlle mele mulțumiri domnului Ișic Pauker, bărbier din Făl-ticeeni, care prin ușurarea scoaterii a două măsele de care sufeream, m-a scîpat de durerea ce avusesem necontenit... Cu stimă Iohan Dzimbooschi”.

• CITIM în „L'Univers Israëllite” din Paris că domnul Léon Fêder, profesor la Facultatea de Drept din Douai, a fost decorat de guvern francez. Domnul Léon Fêder s-a născut în România, la Iași.

• SUBLOCOTENENTUL Mauriciu Brociner, erou din războiul de la 1877, a fost înaintat la gradul de locotenent. (Peste ani, va ajunge colonel).

• LUPTĂTORUL, societate care are de scop „a veni în ajutorul suferinșilor, fără distincție de confesiune și-a ales un comitet în frunte cu Sol. Em. Buchner președinte și H. S. Schwartz vicepreședinte și anunță că va da un bal strălucit în sala Dacia.

Gazeta Vocea Dreptății care publică anunțul de mai sus, adaugă: Noi nu putem decît să felicităm pe membrii acestei societăți care au înțeles că trebuie să dispară odată bariera ce desparte pe românii-israeliți de românii creștini.”

DECESE

În perioada 26 octombrie — 10 noiembrie a.c. în cimitirele Comunității evreilor din București au fost înhamuți:

Buzatu Traian (68 ani) str. Cosmonauților 33; Podgoreanu Marcu (65) Zefirului 19; Langăr Hună (72) Roma 20; Grinzăid Baruh Gherș (71) Spătarului 6; Haninovic Cecilia (80) Bd. Păcii 7; Arsene Artur (68) Sos. Ștefan cel Mare 25; Mărculescu Titina Zica (58) g-ral. Praporgescu 27; Rahil Vizin (83) Splaiul Unirii 1; Haimovici Haia Estera (82) Sf. Gheorghe Nou 5; Vișdăreanu Isidor (82) Foișor 6; Blum Suzana (59) Intr. Platon 20; Grimberg Rașela (76) Olteniței 213; Incobsohn Adolf (80) St. O. Iosif 13; Sandrea Marcus (74) Călărăși 27; Șapira Isaac (81) str. Ionescu Atanasie 40; Wolf Ruhla (102) Ducești 93; Robert Florin (63) Bd. Dimitrov 93; Solomonov Leizăr (63) Olteniței 61; Landau Maria (57) Pănselilor 75; Margules Abraham (69) Intr. Lemnea 1; Vidrașcu Basil (69) Hristo Botey 22; Sadagurschi Haim (72) Bd. 1848 nr. 6; Wolf Josef Ber (89) Const. Nacu 2; Rotenberg Hava (82) Bd. 1 Mai 335.

Cu mare durere, Ioana, soră și Adalbert Goldstein, cumnat, anunță că la data de 17 noiembrie 1975 se împlinesc 3 ani de cînd

ALEXANDRU POLLAK din Timșoara a încetat din viață. Ne este veșnică memoria lui.

Zărbobiți de durere, Șely, soție, Nicu, fiu, Sorana, noră, soră, frați, cumnați, precum și celelalte rude, anunță stingerea din viață, după o lungă și grea suferință, a scumpului lor

MANES ȘECHTER fost șef contabil, exemplu de modestie, dăruire în muncă, familie și societate. Decedat la 20 octombrie, înmormintarea a avut loc la Dorohoi.

Lea Wolff, cu fiii, Morel și Jean, cu familiile lor, sora defunctului Rebeca și Manole Iancu (Bačau) mulțumesc tuturor celor care au luat parte la inaugurarea pietrei funerare a scumpului lor

IOSIF WOLFF Ploiești

Cu adîncă durere și în veci nemîngiați, doctor Simon Herson, soț, inginer Gubi și Steluța Gorcea-Haifa, frate și cumnată, precum și întreaga familie, cumnate, veri și nepoți, anunță încetarea din viață a scumpului lor

MARIETA DR. HERSON În mormîntarea a avut loc în ziua de 17 octombrie a.c. la cimitirul Giurgiului București.

Bar Mitzva la Ploiești

La templul din Ploiești a avut loc ceremonia de Bar Mitzva a lui Pistiner Richard, cursant la Talmud Toră, fiul enoriașului nostru Pistiner Raul. Au participat părinții și rudele sărbătoritului din Ploiești și București, cursanții de la Talmud Toră, conducerea comunității și numeroși enoriași.

Serviciul divin a fost oficiat de dl. Alter Mayer. Pistiner Richard a fost pregătit de dl. Izo Klein, fiind unul din cei mai conștiințioși cursanți ai Talmud Torei.

Sărbătoritul a dat dovadă de o bună pregătire și a rostit potrivit tradiției o frumoasă derașă în limba română.

În numele obștei și a conducerii comunității dl. Lupu Filip a felicitat călduros pe sărbătorit și pe părinții acestuia.

Sărbătoarea înnoirii

(Urmare din pag. I-a)

zeau sete de învățătură, luminează conștiințele, înaripau sufletele. Cei cărora le era încredințată veghea asupra acestei candelă miraculoasă, marii preoți și bogătașii Iudeii nu numai că n-au apărat-o de urgia dușmanului, dar s-au aliat cu el. Pentru dinșii, mercenarii eleni reprezentau straja huzurului lor împotriva celor ce voiau să facă din cuvântul sfintei învățături faptă vie, punind în aplicare ideile de dreptate și umanitate ce izvorăsc din Tora.

„Toate uleiurile sfinte din altar au fost pingărite”. Slujitorii săi Iason și Menelaos au înlocuit întreaga concepție a slujirii: nu către Dumnezeu dragostei, ci către zeul forței brutale; nu către idealul dreptății, ci către vițelul de aur al propriei lor lăcomii; nu către altarul păcii și armoniei între oameni și noroade, ci către molohul singeros al războaielor; nu către însoțite creste ale protejării celor slabi, ci către Taigetul de pe înălțimile cărora erau zvriliți în prăpastie cei cărora le lipseau „ghiarele și colții” sfîșietori.

S-a repetat însă, și de această dată, un miracol. Tocmai când Antioh și acoliții săi credeau că au izbutit, פז אהד, să rămas totuși nepingărită o singură candelă. O scintile care mocnea sub cenușa ruinelor a aprins iar vilvătăia rezistenței împotriva cotropitorului. Înțeleptul autor al opereii religioase Ketar Sofer tălmăcește versetul psalmistului care elogiază pe Atotputernicul, că e „paznic al tuturor oaselor noastre, שומר כל עמוןיו, unul din ele nu s-a fărîmat”.

אהת מהנה לא נשברה arătând că minunea cea mare a fost că atunci cînd brațul nemilos al dușmanului a zdrobit trupul colectivității ce-i rezista și în focul urii a mistuit organismul masei ce lupta împotriva sa călcîndu-și toate celulele לא נשברה אחת מהנה una singură a reușit totuși să rămînă întreagă. Ea a constituit apoi embrionul reluării luptelor care au dus, pînă la urmă, la prăbușirea forțelor care voiau să zăgăzuiească dorul spre o viață mai bună.

... ש של אהד פז אהד O singură candelă. Un mic grup de oameni vrednici, sub conducerea bătrînului preot Mititaihu, din cătunul Modiin, a reabilitat misiunea profețască. Familia Hașmoneilor concentra în jurul ei mai mulți oameni simpli și cu inima curată. Picul de ulei sfînt

MUZEU

Peste o jumătate de milion de turiști, originari din diferite țări ale lumii, au vizitat în decursul ultimilor doi ani muzeul și vechiul ghetto din Praga. Muzeul cuprinde o mare colecție de materiale ilustrînd cultura și istoria iudaică. Tot aici, pe locul vechiului ghetto, se află și celebra sinagogă Alt-Neu, din secolul al XIII-lea, unul din cele mai vechi lăcașuri de rugăciune evreiești de pe continentul european.

care la început părea că nu va putea să ardă decît o singură noapte, s-a transformat într-o lumină puternică și de nebiruit, care a călăuzit pașii multimilor și le-a insuflat puteri să izgonească pe pingăritori și să restaureze casa cea sfîntă.

Veac de veac, minunea de Hanuca s-a repetat nu numai în istoria religiei noastre, ci și în alte domenii. Întotdeauna s-a dat o bătălie între vechi și nou, între cei ce voiau să incremenescă societatea în vechile ei tipare și năvalnicile forțe care tindeau să spargă zăgăzurile nedreptății. De nenumărate ori lumina aprinsă de propovăduitorii ideilor generoase și nobile, de luptătorii pentru progres și pace, era primejduită să fie stinsă de către antiohii zugrumători ai binelui și adevărului. Niciodată însă nu s-a dezmințit crezul neclintit al multimilor în înnoire, în triumful noului, în victoria ideilor noi și înaintate. Ireversibila lege a naturii care condamnă la dispariție tot ce e veștejit și putred, care dă întotdeauna un nou impuls vieții cu ajutorul proaspetei seve ce își face drum înlăturînd toate piedicile, a guvernat necentenit și dezvoltarea omenirii.

Menora de Hanuca, luminile ce le aprindem în „sărbătoarea înnoirii” ne cheamă, deci, să urmăim pilda celor ce ne-au redat, puritatea, celor ce le-au păstrat strălucirea. Să dăm ascultare graiului lor și să ne oțelim puterile în lupta cea mare ce o dau toate forțele progresului, pentru victoria luminii și a păcii în strădania multimilenară de a păzi credința noastră curată în Dumnezeu și în Tora.

Vestigii din epoca Judecătorilor

Cu prilejul unor săpături arheologice anterioare s-a constatat constatarea că Beer Șeva a fost în trecut foarte îndepărtat un important centru comercial cu mari antrepozite și hambare pentru depozitarea grînelor. În urma unor noi săpături arheologice au fost descoperite indicii care atestă că Beer Șeva a fost în vechime și un centru administrativ. A fost scos la lumină un mare edificiu public, care pare să fi servit ca reședință guvernatorului orașului. În apropierea edificiului, săpăturile au dat la iveală două turnuri care serveau corpului de gardă al palatului administrativ. Cercetările efectuate i-au condus pe arheologi la concluzia să acest edificiu administrativ datează din epoca Judecătorilor. Se presupune că ansamblul respectiv, situat pe o înălțime, presupune că ansamblul respectiv, situat pe o înălțime, făcea parte dintr-un sistem de fortificații ridicate în timpul primilor judecători, sistem despre care unele

GLOSAR IUDAIC

AMORAIM

Comentatori, în limba arameică.

Înțelepți ai Talmudului din Ereț Israel și Babilon de la încheierea Mișnei (anul 200) și pînă la redactarea Talmudului babilonean, la sfîrșitul secolului al V-lea. (anul 500).

Amoraimii au comentat cuvintele tanaților în Mișna și Baraita (Baraita — cuvintele tanaților ce n-au fost incluse în Mișna redactată de rabi Iehuda Hanasi).

Dintre amoraimii cei mai însemnați fac parte Abai și Raba.

AMEN

Acest cuvîna apare în Tora cu înțelesul: E adevărat. De asemenea are sensul: Dea Domnul să fie așa! În Tora acest cuvînt apare de nenumărate ori, și în mod repetat: „Amen vâmen”

Răspundem Amen! la auzul fiecărei rugăciuni.

„ANI MAAMIN”

(Credo)

Esența celor 13 principii iudaice stabilite de Rambam (în comentariul său la Mișna), care încep toate cu cuvintele: „Ani maamin” — cred cu o credință desăvîșită”.

„ARON HAKODES”

(Chivotul sfînt)

Chivotul în care se păstrează surulile Torei.

În Mișna chivotul este pomenit sub numele *teiva*, arcă iar evreii orientali obișnuiesc a-l denumi *heihal*, palat.

Chivotul sfînt este fixat la peretele aflat în direcția Ierusalimului. El este acoperit cu o perdea de catifea sau mătase.

Deschiderea chivotului sfînt în vederea scoaterii surulilor Torei este una din cinstirile cu care sînt onorați credincioșii aflați la rugăciune.

Cînd se deschide chivotul sfînt, enoriașii se ridică în picioare.

ARAMEICA

Limba antică semită, cea mai apropiată de ebraică dintre toate limbile semite.

O lungă perioadă arameica a fost limba vorbită de evreii din Ereț Israel și Babilon. Părți din cărțile lui Daniel și Ezra, Talmudul și rugăciuni cunoscute sînt redactate în diferite dialecte arameice.

SIMHA RAZ

Citiți în pagina a 12-a textul în limba ebraică.

Un simbol al continuității

(Urmare din pag. I-a)

care viteji înfruntă cu succes regele animalelor. Unul dintre ei este Samson, cel care „a sfîșiat leul, ca pe un ied; și nu avea nimic în mînă” (Judecătorii 14,6). Iar David în prima sa înțîlnire cu Saul arată cum a ucis un leu: „Iar atunci cînd leul se aruncă asupra mea, eu îl apucam de coamă și-l loveam pînă îl ucideam” (I, Samuel 17,35). Acestea reprezintă acte de bravură și nu o vîntoare organizată a leilor, spre deosebire de regii și faraonii antici care organizau vîntoarea ce coincideau cu anumite momente din calendarul mitologic. De altfel vîntatul leului constituia privilegiul absolut al monarhului. Pe pereții templelor

păgîne, în sarcofage și palate, găsim înfățișate scene de vîntoare.

Arta veche iudaică nu cunoaște asemenea imagini. În picturile și statuile datînd din evul mediu au început însă să apară teme ca luptele lui David și Samson cu leul. (Un potir de bronz din sec. XIII din Germania). Acest motiv îl aflăm și într-un manuscris ebraic din secolul XIII, găsit tot în Germania.

Tema leului și a taurului o găsim ca element decorativ (arhitectural) în sinagogile din Galilea în perioada romană. Leul figurează ca element decorativ pe tabernacolul din pustiu, în Templu precum și în vizuina lui Ezechieel a sanctuarului. Începînd de la finele secolului al XVIII-lea leul începe să apară pe pietrele funerare evreiești din Europa, însă nu cu vechiul simbol, ci numai cu referire la persoana decedată. Imaginea leului apare și pe mozaicurile sinagogilor din Iudeea (secolul IV). Tot aci apar picturi murale înfățișînd ușile închise ale Templului. E un dublu simbol, căci el simbolizează dărmarea sfîntului lăcaș și speranța reconstruirii sanctuarului. Acest motiv s-a extins în Europa și Africa, unde artiștii evrei l-au încorporat în obiectele rituale de argint, în broderii și picturi.

Speranța ivirii lui Mesia și a vremurilor de pace și dragoste neturburată între oameni și popoare apare ca un leit-motiv al istoriei iudaice. Și acest ideal suprem își află expresie în imaginea leului și a soarelui. Astfel, în marea scenă a despărțirii patriarhului Iacov, cînd își binecuvîntează fiii, Iehuda este asemuit cu puțul de leu: „Nu va lipsi sceptrul din Iehuda, nici toiag de cîrmuitor din coapsele sale, pînă ce va veni Impăciuitorul, căruia i se vor supune popoarele”. Comentariile tradiționale arată că prin această imagine Iacov a stabilit nu numai preeminența lui Iehuda printre frații săi, dar și conducerea tribului său printre celelalte triburi iudaice. De aci convingerea, tradițională, că regii lui Israel trebuie să facă parte din mîlăița regească a lui Iehuda. De aci evreii sînt numiți iehudim (iudei). Alt fiu al lui Iacov e de asemenea numit „puț de leu” (Deuteronom 33,22) iar mama lui David era din tribul lui Dan. Atît din spița maternă cît și paternă s-a născut simbolul monarhiei iudaice — leul, — care apare în diferite variante.

David, slăvitul rege din semînția căruia, potrivit tradiției se trage dinastia lui Israel și așa, neîntrerupt, pînă la ivirea lui Mesia, era din tribul lui Iehuda „puțul de leu”.

În concluzie, leul reprezintă lanțul neîntrerupt al continuității lui Israel, de la David și pînă la Mesia, simbolul forței adevărului și a păcii.

Anul acesta credincioșii evrei de pretutindeni celebrează pentru a 2140-a oară Hanuca. Timp de opt zile — precum au făcut părinții și bunicii noștri — în fiecare seară vom aprinde la început o luminare, apoi două și tot așa pînă la opt și vom rosti binecuvîntarea „Al hanisim”. Totodată, recităm în întregime, la oficierea de dimineață, „Halel”, rugă care proslăvește pe Dumnezeu și evocă marea sa îndurare.

În pofida tuturor acestor manifestări pioase, Talmudul într-una din rarele referiri la această sărbătoare, pune întrebarea: „Ce este deci Hanuca?” (Șabat 21b). Interogația este cu atât mai demnă de reținut cu cît, după cum se știe, nici Mișna, nici Ghemara nu fac mențiune despre această sărbătoare. Un răspuns lapidar se găsește în „Meghilat Tannit”, compusă în perioada mișnaică, cam în jurul epocii care cuprinde cea de-a doua distrugere a Templului (anul 70 e.n.), adică cu două secole după evenimentele pe care le perpetuează Hanuca. Această lucrare este un calendar al zilelor interzise pentru doliu sau post, și anume a aceluia care aniversază evenimente fericite.

Iată răspunsul la întrebarea de mai sus, pusă de către înțelepții, în tratatul „Șabat”:

„În a 25-a zi a lunii Kislev încep cele opt zile ale sărbătorii de Hanuca în care nu este permis să se jelească morții și nici să se fînă post, căci atunci cînd păgînii au intrat în Sanctuar, au pingărit uleiul ce se afla acolo, iar cînd Hasmoniei i-au învins au cercetat și nu au găsit decît o singură cană de ulei pe care pecetea marelui preot mai era intactă. Uleiul din cană era suficient pentru a arde o singură zi. S-a produs atunci o minune și uleiul a ars opt zile. În anul următor, aceste zile au fost sfințite, pentru a se prăznui în ele o sărbătoare de laudă și recunoștință față de cel Atotputernic.”

Iată tot ce spune Talmudul cu privire la originea zilelor de Hanuca. Mai găsim aici și indicații asupra ceremoniei aprinderii luminărilor. Doar Meghilat Tannit intră mai în adîncul lucrurilor, cînd se ocupă de originea sărbătorii și de caracterul oficierei. Este de observat că faptele de arme abia dacă sînt amintite în treacă, accentul fiind pus pe minunea uleiului de Hanuca. Acest lucru a dat naștere la numeroase comentarii; s-a spus că dacă înțelepții au ignorat orice alt aspect, aceasta se datorește faptului că ei dezaproabă războiul.

Se cuvine să cităm o afirmație care se găsește în tratatul Yoma 29a din Talmud și în care se spune: „Minunea care s-a produs de Purim a fost ultima minune. Cum stau lucrurile atunci cu minunea de Hanuca? Miracolul de Purim este cel din urmă înregistrat de Bible; minunea de Hanuca nu este consemnată în acest fel.”

Unii exegeți sînt de părere că acesta este adevăratul motiv pentru care Mișna trece cu vederea Hanuca. Alte scrieri tratează, de asemenea în mod laconic, această chestiune. Astfel, în „Pesikta Rabati”, culegere de predici de Șabat, redactată în primul secol al erei actuale, se spune că în timpul sărbătorii de Hanuca se aprind luminări „din cauza anumitor evenimente” care s-au produs atunci cînd fiii marelui preot hasmonean (Iohanana, tatăl lui Matatiah) i-au învins pe selucuzi.

Dimpotrivă, cartea Macabeilor nu face nici o mențiune despre miracolul uleiului. Pentru Malmonide, „înțelepții din această generație (acea a evenimentelor de Hanuca) au stabilit cele opt zile de sărbătoare începînd cu 25 ale lunii Kislev prin manifestări și prin Halel”. El spune că obiceiul de a aprinde luminări a fost introdus mai tîrziu.

În zilele noastre, comentarii ca și istoricii sînt de acord că la baza sărbătorii de Hanuca se află un eveniment istoric, un episod din îndelungata luptă pentru dreptul de a-și păstra credința și instituțiile proprii. Se admite de asemenea să fusesse mai puțin vorba de o răscoală a întregului popor al lui Israel pentru a scutura jugul păgîn, cît de lupta credincioșilor din Ierusalim și din Iudeea împotriva selucuzilor, care voiau să-l silească să abandoneze iudaismul și să accepte religia și practicile păgine. În schimbul renegării credinței, puterea cotropitoare era dispusă chiar să acorde iudeilor oarecare autonomie. Era de altfel o metodă obișnuită, pe care cuceritorii selucuzi o aplicau în țările de sub controlul lor. Dar iudeii, ancoră ferm în credința lor și devotați idealurilor acestora, au respins cu toată tăria această încercare.

Reflexul luminilor de Hanuca ne evocă, așadar, pe primii luptători și lupta lor a fost de cea mai mare însemnătate pentru destinul poporului evreu, căci fără victoria Hasmonieilor, populația din Iudeea, ca și cele risipite prin țările mediteraneene și din răsăritul apropiat, de altfel ca și iudaismul în general, nu ar fi putut supraviețui.

Ultima
dintre
minuni

Prima menora

Menora pe care o aprindem în cursul celor opt seri de Hanuca nu e decît o reminiscență a marilor menore de aur care lumina sanctuarul din Ierusalim, pînă la distrugerea lui. Nu ne-a rămas decît imaginea ei în piatră, pe basorelieful care împodobește arcul de triumf al lui Titus. Spre a sărbători victoria asupra Iudeii, senatul a ridicat la Roma acest monument pe care sînt înfățișați evrei captivi purtînd simbolul iudaismului: marea menora de aur.

Cu cîteva secole înainte, atunci cînd hasmonienii au pătruns în templu ce fusese profanat de către Antiohus Epiphanes prima lor grijă a fost să reaprindă menora. Acest act îl perpetuăm atunci cînd aprindem micile noastre luminări de Hanuca.

Dar ce semnifică marea menora de aur?

În Șabatul care cade în cursul celor opt zile de Hanuca citim capitolul din profetul Zeharia care răspunde la această întrebare printr-o alegorie:

„...Și s-a întors ingerul care grăia cu mine și mi-a deșteptat, ca pe un om pe care îl trezești din somn. Și mi-a zis: „Ce vezi?” Și am zis: „Iată văd un candelabru cu totul de aur, cu șapte candelare, iar deasupra candelabrlui este un vas cu untdelemn din care pornesc șapte tevi către cele șapte candelare, iar alături doi măsline, unul de-a dreapta vasului cu untdelemn și altul de-a stînga.”

Și am întrebat și am zis către ingerul care vorbea cu mine: „Ce sînt acestea?” Și mi-a răspuns ingerul care grăia cu mine și mi-a zis: „Oare nu știi ce sînt toate acestea?” Și am zis: „Nu Doamne!” Și mi-a vorbit iar și mi-a zis: „Acesta este cuvîntul Domnului către Zo-

robabel: „Nu prin putere, nici prin tărie, ci prin duhul meu” zice Domnul Șavaot.”

Această viziune are loc în momentul în care evreii au revenit din captivitatea babiloneană sub conducerea lui Zorobabel și a Marelui preot Iosua. Una din primele lor preocupări a fost să reconstruiască templul, dar au fost împiedicați de dușmanii. Intrigi și atacuri deschise au împiedicat realizarea proiectului lor. Cel întorși din țară erau săraci și puțin la număr; ei erau curajoși dar lipsiți de mijloace și pe punctul de a dispera. Reușiseră să recucerească pămînturile, să facă față unei situații catastrofale. Dar nu reușiseră să reconstruiască templul. Ce-l împiedica a-și realiza visul?

Profetul Zeharia le răspunde printr-o alegorie care urmărește să le dea curaj: El a văzut simbolul poporului lui Israel, menora de aur. Era întreaga și era încadrată de doi măsline, gata să-i ofere uleiul. Dar menora era rece, inertă, nu ardea. „Nu vezi — i-a zis Ingerul din vis — că aurul și uleiul, puterea și tăria nu sînt suficiente dacă facăra spiritului nu le însuflețește?”

Cel care l-au auzit pe Zeharia au înțeles simbolul. Cel de-al doilea templu, care trebuia să fie mai frumos decît primul, a fost construit într-un rîstimp de 16 ani, de la 539 pînă în anul 515. În primăvara anului 515 înaintea erei noastre edificiul a fost terminat și cea de-a doua menora de aur a răspîndit din nou lumina.

Această reconstrucție a avut loc în aceleași condiții dificile care au existat și la întoarcerea din captivitate. Dar între timp credincioșii și-au recăpătat conștiința valorilor lor tradiționale: în suflatele lor s-a aprins lumina.

Modiin — orașul Macabeilor

Puține lucruri ne sînt cunoscute despre orașul Modiin, primul locaș al marilor răscoale populare comemorate de peste două milenii, în lumina Menorei de Hanuca. Eroi marilor evenimente și tot ce e legat de persoana lor dispar adesea în noianul nesfîrșit al legendelor și adesea într-atîta, încît după secole și milenii este foarte greu să se mai despartă ceea ce este autentic și demn de crezare de ceea ce a fost adăugat între timp de imaginația dărnică a poporului.

Această regulă este general valabilă în istorie. Secolele de încercări grele, de peregrinări și de exil, au redus pînă la minim posibilitatea unei notificări istorice continue și au dezvoltat, pe de altă parte, pînă la maxim imaginația și așa destul de fecundă a poporului evreu.

Le legătură cu geografia și topografia biblică situația este și mai dificilă. Palestina biblică și post-biblică a avut o istorie nu mai puțin zbuciumată decît poporul evreu. Orașe și sate au fost șterse de pe fața pămîntului, altele noi au luat ființă și toate au împrumutat noi și noi denumiri în decursul anilor. Știința modernă depune eforturi extraordinare pentru a regăsi în solul și subso-

lul țării sfînte vechile așezăminte omennești pomenite în Bible.

Este exact ceea ce s-a întîmplat cu orașul Modiin, pomenit în cărțile Macabeilor, în Talmud și în Midrašim ca oraș de reședință a lui Matitiah ben Iochanan, părintele Macabeilor, și ca leagăn al marii revoluții hasmoneale. Nici măcar numele nu-i este redat la fel în diversele izvoare. Întîlnim Modiin alături de Modait, Modim, Modaim și Modit; astăzi ne este imposibil să stabilim care dintre aceste variante este cea autentică.

Nicăieri în Bible nu este pomenit orașul Modiin. Numele apare pentru prima oară în cartea Hasmonaim-ilor pentru a desemna orașul în care s-a născut și în care a trăit Matitiah, tatăl celor cinci eroi ai mișcării hasmoneale. Mai tîrziu orașul este pomenit în legătură cu prima ciocnire serioasă între Macabei și armata lui Gorgias, elinul. Lupta a avut loc pe povișnișurile lui Beit-Choron care privesc spre Modiin. Localizarea este de mare importanță, ea permițînd stabilirea cu aproximație a poziției orașului pe hartă. Ea trebuia să fi fost situată undeva la vest de Ierusalim.

La Modiin au fost aduse osemintele lui Matitiah spre a fi înmormintate

De la Zeus-Olimp la

Printre sărbătorile noastre religioase Hanuca ocupă un loc cu totul aparte. Ea nu posedă niciuna, sau aproape niciuna, din caracteristicile obișnuite celorlalte sărbători religioase mozaice; nici repaus obligatoriu, nici gama variată a vrenor prescripțiuni rituale speciale, nici vreo schimbare esențială în programul sinagogaș cotidian nu semnaleză prezența zilei de Hanuca în calendarul nostru religios. Mai mult decît atât: Hanuca este singura noastră sărbătoare religioasă despre care nu se face pomenire în nici una din cărțile Pentateuhului.

Intr-adevăr, Hanuca comemorează evenimente care s-au petrecut după încheierea cărților sfinte și care nu sînt decît pomenite decît în izvoare ulterioare: în cele două cărți așa-zis apocrife ale Hasmonaimilor, în lucrarea istorică „Antichități” a lui Iosefus Flavius, precum și în Talmud, dar acif numai într-un mod cu totul sporadic și incidental.

Care sînt evenimentele amintite de Hanuca, petrecute în vîncul II î.e.n.?

Pentru aceasta trebuie să facem o incursiune într-o perioadă și mai îndepărtată din trecutul religiei noastre, aceea a cuceririi Iudeii de către neuitata figură a istoriei și a legendelor, Alexandru Macedon.

Epoca de care vorbim — sec. IV î.e.n. — a cunoscut o puternică înflorire a vieții religioase iudeene și stabilirea celor mai multe rituale mozaice în tiparele pe care le cunoașteam azi.

Este epoca în care Tora începu să fie citită în mod regulat în fața credincioșilor. De Șabat și de sărbători se citea cînt un fragment din Pentateuh; luni și joi — în zilele cînd locuitorii satelor veneau la țirg cu produsele lor — se citeau asemenea citeva versete. Se ridicaseră și nagogi și se stabilise, în mod definitiv, ordinea serviciului divin, al cărui punct culminant era rugăciunea „Șema” care afirmă unicitatea lui Dumnezeu și îndobtorirea de a-l iubi. Obștea se reunea în mod regulat pentru a se ruga. De Șabat și de sărbători rugăciunii de dimineață se adăuga o rugă suplimentară (mussaf) corespunzînd sacrificiului special oferit odinioară în aceste zile în Templu. Tirul Torei i se adăuga ceva mai tîrziu cîtirea unui capitol din Cartea Profetilor avînd legătură cu solemnitatea zilei respective. Cum citea acestui capitol încheia serviciul divin de dimineață, ea i s-a numită „încheiere” (haftara).

Cînd Alexandru cel Mare cuceri Iudeea (anul 334 î.e.n.), formele exterioare ale religiei mozaice erau de acum fixate. Religia avea un fundament puternic și tradiție vie. Din aceste motive ea avea să poată rezista loviturilor pe care politeismul elin avea să i le dea două secole mai tîrziu.

Elenismul care și-a făcut apariția în Orient odată cu armatele cuceritorilor macedonean, nu s-a impus totuși cu forța armelor. Dimpotrivă, el s-a înclinat smerit în fața străvechilor zeități ale Orientului și multimilenarelor sale tradiții. Aceste tradiții — variat nuanțate, adînc înrădăcinate în mase — depășeau în vîrstă, spunem noi, pe cele eline. Nu le depășeau însă în rafinament, și — mai ales — în frumusețe exterioară. Orientul se topea pur și simplu în luxul

Mormintele Macabeilor

acolo. Alături de el au fost înmormîntați și fiii lui căzuți pe cîmpul de bătălie Șimon, al treilea domnitor macabeu, călădit la Modiin, pe mormîntul părintelui și fraților săi „un monument mare din pietre cioplite pe ambele laturi, pe care a ridicat șapte stlpi încadrînd mormintele tatălui său, al mamei sale și a celor patru frați ai săi, acoperindu-le cu plăci de piatră mari, gravate, purtîndu întru amintire veșnică chipuri de armă și de vapoare privind spre mare. Mormîntul se află în Modiit pînă în zilele noastre” (Macabei I, 13, 27—28).

Lîngă Modiin a mai avut loc o ciocnire între fiii lui Șimon (Iehuda și Iochanan) și între generalul elin Candebes. „Candebes își avea tabăra la lavă-

picul Dumnezeu-Eternul

anta frumusețe a elenismului. În decursul a citorva generații se petrecură în Orient atâtea schimbări cit nu se petrecuseră pînă atunci în milenii. Harta religioasă a Orientului Apropiat și Mijlociu — care prezenta pînă la venirea lui Alexandru cel Mare un relief pestrî de crezuri, rituri și religii de cele mai nuanțate feluri — se transformă, am putea spune *deodată* și mai ales *radical*. Popoare și limbi, tradiții, religii și zei, disparură parcă de la sine, contopindu-se toate într-un ocean — bîntuit încă de furtuni, dar enorm, adînc și uniform — cunoscînd un singur crez: elenismul și o singură limbă: cea elină. Toate acestea se realizară de la sine, fără eforturi și fără violență.

Mica comunitate monoteistă a Iudeii se afla chiar în mijlocul acestui uriaș ocean, ca o insuliță de proporții minuscule, ale cărei maluri începeau deja să fie roase de valurile puternice ale elenismului care rupeau bucăți mari din trupul ei firav.

Elenismul exercita o impresie covârșitoare și asupra mozaismului. Net deosebită în fond crezurilor idolatre dimprejur, religia monoteistă a comunităților evreiești din Iudeea nu se simțea totuși nici ea „în siguranță” în fața asaltului elenist. E drept că nu mai erau vremurile primului Templu, cînd idolatria exercita o atracție irezistibilă asupra credincioșilor. Idolatria orientală, în forma ei tradițională, își trăise traiul și nu se putea măsura cu frumusețea morală a monoteismului. Dar elenismul era cu totul altceva. Elenismul predica cultul epicurian al omului, al omului frumos și puternic, scoțînd în relief acele trăsături ale sufletului său care îi erau întotdeauna cel mai la îndemînă. Elinii erau desțepți și meditativi, bogăți și rafinați; ei vedeau în viață nu un mijloc, ci un scop în sine. Cele două crezuri religioase, cel mozaic monoteist și cel elin politeist, la rîndul lor se deosebeau radical.

Elenismul începu, așa dar, să-și facă adepți și în Iudeea. Primii care l-au adoptat au fost firește, cei bogăți: aristocrația laică și sacerdotală. Pentru ei haina religiei mozaice — comodă și dragă populației iudeene — era greoaie și stînjînătoare. Influența modului de viață elin acționa asupra lor ca un magnet, căci el aducea desfătare și lux acelor care-și puteau permite desfătarea și luxul. Ei părăsiseră cu ușurință formele de viață sobre străjuite de religia mozaică și îmbrățișară obiceiurile eline. Dar și alte cercuri fură contaminate de decorul fastuos specific elenismului: festinurile, dansurile curtezanelor, orgiile serbărilor dionisiace, jocurile în circuri, etc. Edificiul cu atîta sacrificiu clădit al mozaismului, începea să se clatine.

Se putea întîmpla atunci ca mozaismul să fie inghițit, ca și alte credințe orientale, de valurile puternice ale oceanului elenist.

Marea masă a poporului Iudeei, însă, opunea rezistență elenismului. În mijlocul ei existau numeroși învățați, modele de conduită morală, în conformitate strictă cu preceptele Torei, păstrători fideli și zeloși ai prescripțiilor ei. Ei îndemneau credincioșii la păstrarea vechilor tradi-

fiind despărțit de tabăra adversă printr-o albie”.

Numele orașului apare și în Mișna, definind hotarul apusean al Ierusalimului — el fiind situat pe șoseaua principală care lega Lud-ul (Lyda) de Ierusalim: „Acela care pornește din Modiin în zori ajungea spre seară, la sacrificarea celei de a doua jertfe zilnice, la Ierusalim”.

Toate aceste indicii i-au făcut pe cercetătorii geografiei biblice să caute Modiinul în apropierea satului arab „Al Midia” și al cărui nume are evident o bizară asemănare cu numele orașului căutat. Ceea ce însă a confirmat categoric presupunerea savanților a fost o foarte importantă descoperire arheologică, care a elucidat multe probleme similare. În anul 1896 cu ocazia unor săpături efectuate în orașul Medva (Madiba) în Transjordania, în vederea renovării unei biserici, niște preoți greci au descoperit sub biserica lor o pardosea de mozaic care reprezenta o hartă colorată a Palestinei biblice. După aprecierile savanților, harta a fost făcută în secolul al V-lea e.n. și, deși era deja în mare parte indescifrabilă, ea prezenta aproape intactă porțiunea Iudeii biblice. În mijlocul hărții Ierusalimul se afla reprezentat în bucăți de mozaic multicolore, cu miniaturi de palate și șiruri lungi de coloane. Alături, spre apus — Lud. Și între Lud și Ierusalim se afla o căsuță în minia-

ții și la circumspecție în fața celor care introduceau noile obiceiuri politeiste.

Pentru a-și întări supremația pe care o simțeau amenințată, aristocrația proțească și bogății Iudeei chemară în ajutor pe regele Antioh Epifanes urmașul seleucid al fostului imperiu al lui Alexandru Macedon. Atunci, ca și mai tirziu în istorie, clasele stăpînitoare preferau să pactizeze cu dușmanii din afară, decît să piardă pozițiile preponderente.

La chemarea bogățiilor Iudeei și a virfurilor sacerdotale corupte, sub pretextul de a introduce ordinea, Antioh năvăli de cîteva ori cu armatele sale în Iudeea. El pustii Ierusalimul și jefii Templul; arse și pingării sulurile Torei și luă hotărîrea de a distruge cu totul și definitiv mozaismul. Studiul Torei fu interzis. Se interzise respectarea Șabatului și circumciziunea. Pe tot cuprinsul țării se ridicară altare idolatre la care locuitorii Iudeii trebuiau să se inchine. În Templu se instală statuia lui Zeus și se tăie un porc. Cu singele lui se minji altarul.

Zeus Olimpianul se urcase pe tronul Dumnezeului nostru! Politeismul încerca să ia locul monoteismului. Revolta clocoțea însă puternic în rîndurile majorității populației păstrătoare credincioasă a tradițiilor religiei mozaice. Cînd un trecător se pregătea să sacrifice o jertfă pe altarul păgîn ridicat de ostașii lui Antioh în piața orașului Modiin, un preot bătrîn, pe nume Matitiah, se năpusti asupra lui și îl ucise.

Fu semnalul revoltei. Vreme de șapte ani (167—160 î.e.n.) se purtă lupte. Sub conducerea lui Iehuda, unul din fiii lui Matitiah, Iudeii păstrători ai credinței mozaice înfrîseră armatele seleucide.

Cînd trupele lui Iehuda intrară în Ierusalim prima lor grijă fu de a curăța Templul de orice urmă pingăritoare.

Era în ziua de 25 Kislev a anului 3595 (165 î.e.n.), statuia lui Zeus fu spartă în bucăți și trîră afară din Templu, Altarul pingărit fu scos și înloucit. În incinta Templului, printre vasele cu ulei profanate, se găsi un singur vas cu ulei curat. Uleiul era puțin, atît cît să ardă o singură zi, dar legenda spune că el arse opt zile de-a rîndul pînă ce teascurile încredințate preoților stoarseră măsline pentru a obține ulei curat.

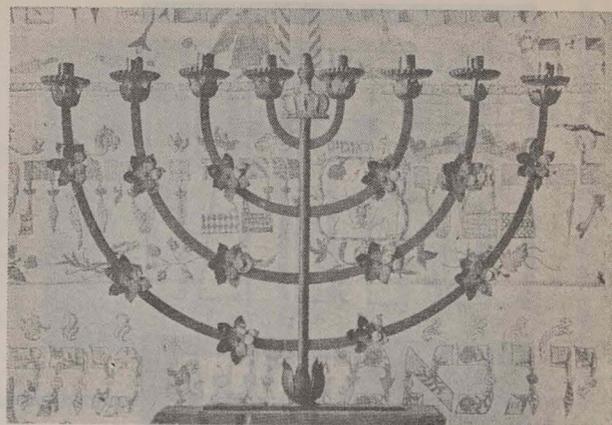
Înțelepții au hotărît ca aceste opt zile, începînd cu a 25-a zi a lunii Kislev, să fie sărbătoare cu veselie, iar la ușile caselor să se aprindă micile și timidele luminărele care poartă pînă azi numele de „luminărele de Hanuca”. Ele se aprind în fiecare seară în număr crescînd, culminînd cu ultima seară, cînd se aprind toate opt luminărele. La aprinderea luminilor se rostesc două (în prima seară: trei) binecuvîntări și o scurtă rugă, evocînd evenimentele în memoria cărora se sărbătorește Hanuca. Un cîntec specific acestei sărbători („Maos Tur”) încheie ceremonialul modest al aprinderii luminărilor. Programul sinagoral se completează și el cu o scurtă rugă în „tefilot” (ca și, de altfel în rugile de după masă), cu recitarea din Tora a cite unei scurte pericope zilnice și cu cititul în întregime după țefila de șaharit a Hallelului, psalmii de laudă.

Citirea psalmilor de laudă în întregime, vreme de opt zile, demonstrează dragostea cu care s-au apropiat învățații noștri de această modestă sărbătoare pe care au știut să o aprecieze la adevărată ei valoare.

tură încadrată de două coloane și o pietricică neagră cu o inscripție cu litere grecești, de mozaic alb, îmbrăcat în cenușiu, în patru rînduri scurte: „Modiim, actualmente Modita, de acolo au ieșit Macabeii”.

Astfel s-a stabilit cu certitudine identitatea între satul Al Midia și Modiin, patria Macabeilor.

Al Midia este un sat neînsemnat ce se întinde pe coasta unei înălțimi ce se ridică la cca. 75 m. deasupra nivelului mării. Satul este populat de mici agricultori și alimentat cu apă strînsă în bazine în timpul epocilor ploioase. Lîngă sat e o movilă de ruine (Tel) pe creștetul căreia se află un mormînt mare, venerat de locuitori. Conform tradiției populației băstinașe, acolo sint înmormîntați „40 de sfinți” sau „40 de eroi”. Mormîntul se află la o înălțime de 750 de picioare. La apus de sat se găsește o peșteră în care se pot număra circa 24 de mormînte săpate în piatră. Un bloc enorm de piatră acoperea intrarea în peșteră. Arabii de prin împrejurimi numesc peștera „Kibur al Iahud” adică „mormintele evreilor”. Este interesant de remarcat că, deși sint multe locuri de acest gen păstrate cu venerație de populația băstinașă, nici una nu a fost denumită astfel. Savanții de specialitate cred că aici se află înmormîntați, într-adevăr primii Hașmonei.

Hanucă Habait — tirnosirea sanctuarului

„Și atunci, Iehuda a grăit către frații săi: „Iată-i pe vrăjmașii noștri nimiciți! Să curățim iarăși Templul și să-l sfințim!”. Și toată oastea s-a adunat și s-a suit pe muntele Casei. Și văzînd Templul pustiu, altarul de jertfă pingărit, porțile arse și în curți — bălării ca în pădure, și chiliile dărîmate, și-au sfișiat hainele și au izbucnit în plîns, și-au presărat cenușă peste cap și au căzut cu fața la pămînt, au sunat din trîmbițe și au strigat la cer.

Atunci Iehuda a poruncit unei cete de ostași să se lupte cu cei din cetate pînă cînd ei vor curății Templul. Și a ales oameni care au curății Templul și au dus într-un loc necurat pietrele altarului idolatre. Apoi ei s-au sfișuit ce să facă cu altarul pingărit al arderilor de tot, și au hotărît să-l dărîme ca să nu fie pricină de rușine, de vreme ce păgînii îl pingăriseră. Și ei au dărîmat altarul iar pietrele le-au dus pe muntele Templului, într-un loc potrivit, pînă ce va veni un profet ca să ia o hotărîre pentru ele.

Și au luat pietrele neciopite, după cum scrie în lege, și au zidit un altar nou, după chipul celui de mai înainte. Ei au zidit din nou Sanctuarul și interiorul templului și au sfinții curțile. Făcut-au sfinite odoare din nou, au pus candelaburul în locul lui în Templu, altarul de mirodenii și masa pînilor, au aprins mirodenii pe altar, au aprins can-

dele în candelabru și au luminat Templul, au pus pînă pe masă și au atîrnat perdelele.

Și după ce au dus la capăt tot ceea ce își pusese în gînd să facă, în anul o sută patruzeci și opt, în luna nouă, care este luna Kislev, în ziua douăzeci și cinci, s-au sculat de dimineață și au adus jertfă pe altarul arderilor de tot cel nou, pe care-l făcuseră. În ceasul și în ziua în care îl pingăriseră păgînii, altarul a fost sfinții din nou cu cîntări de laudă însoțite de harfe, de lăute și de chimvale.

Și tot poporul a căzut cu fața la pămînt și s-a inchinat și a proslăvit pe Dumnezeu din ceruri, care le dăduse izbîndă.

Și au prăznuit sfințirea altarului opt zile și au adus arderi de tot cu veselie, și au adus jertfe de pace și de laudă. Apoi au împodobii fața Templului cu cununii de aur și cu paveze, au dres ușile și chiliile cărora le-au așezat uși iar poporul s-a veselii cu veselie mare fiindcă ocară pricinuită de păgînii fusese îndepărtată.

După aceasta, Iehuda împreună cu frații lui și cu toată obștea evreiască, au hotărît ca ziua sfințirii altarului să se prăznuiască an de an, la vremea ei, începînd de la douăzeci și cinci Kislev, timp de opt zile, cu bucurie și veselie...

(Din cartea Macabeilor)

HANUCA ÎN LITERATURA HASIDICĂ

— Cele 36 luminări de Hanuca simbolizează cele 36 tractate talmudice.

(Rabinul Pinhas din Korecz)

— Chiar sufletele cele mai pierdute, cărora nici măcar ziua de Șabat nu le poate fi de folos, pot fi ajutate de luminările de Hanuca.

(Rabinul I. Meir, „Gherer rebe”)

— Hanuca e aducătoare de viață. Dovada: se rostește rugăciunea de „Hallel” în care se spune „Nu morții te vor lăuda, Doamne!

(Gherer rebe)

— Necurații în mîna curățitorilor, nelegiuții în mîna dreptilor rostim în rugăciunea de Hanuca „al hanissim”. Minunea a constat în aceea că necurații au devenii curați, nelegiuții s-au transformat în drepti.

(Rabinul Hanoh-Heneh din Alexandria)

Lampă de Hanuca

din anul 1782

(Colecția

comunității evreiești

din Drezda)

STIRI

ידיעות

MEMORIAL

Un memorial închinat victimelor nazismului a fost recent inaugurat la München-Stadelheim. În acest loc au fost executate de naziști între anii 1933 și 1945 1 035 de persoane, în cea mai mare majoritate evrei. Monumentul este opera sculptorului Wilhelm Breitsamer. El poartă inscripția „Victimelor regimului de teroare 1933—1945”. Pe o placă de marmură sînt gravate numele tuturor celor uciși.

TALMUDIST

Obștea din Franța a comemorat împlinirea a 700 de ani de la moartea eruditului Perez ben Eliav de Corbeil, unul dintre cei mai eminenți talmudiști ai secolului al XIII-lea. El a purtat titlul de cinste de „părinte al ieșivot din Franța”. Renumele său în istoria literaturii rabbinice se bazează pe faptul că a fost unul dintre primii învățați care au reunit, sistematizat și răspîndit „Tosafot” (note critice și comentarii ale Talmudului) la care a adăugat propriile sale comentarii. Culegerile sale s-au bucurat de o mare popularitate.

REINTOARCERE

La Alicante, în Spania, a luat ființă o comunitate evreiască formată din 50 de familii. Se lucrează actualmente la întocmirea proiectului unei sinagogi. Strămoeșii citorva dintre aceste 50 de familii au trăit în Alicante cu secole în urmă. Ei au fost siliți să-și părăsească orașul din pricina închiziției.

SCRISOARE

Rabinul dr. Albert, B. Belton din Southport (Anglia), păstrează cu mare grijă o scrisoare primită de la marile umanist și laureat al premiului Nobel, dr. Albert Schweitzer.

Referindu-se la o emisiune radiofonică organizată de rabinul Belton cu participarea și a unor clerici creștini, dr. Schweitzer a scris: „Nu vă puteți închipui ce mult a însemnat pentru mine programul interconfesional organizat de dv. la sinagoga Bet Șalom”. În continuare, ma-

rele umanist a ținut să arate că bunicul său, care a fost preot evanghelic într-un sat alsacian, îi învăța pe copii să respecte pe evrei. După ce declară că toată viața a căutat să urmeze sfatul bunicului său, dr. Albert Schweitzer subliniază „importanța ecumenismului pentru crearea unei atmosfere de înfrățire între oamenii din toată lumea”.

INSTITUT

La New York desfășoară o rodnică activitate Institutul evreiesc Braille, menit să aline suferința celor lipsiți de vedere. Institutul editează literatură idiş și ebraică, inclusiv religioasă, în transcripție Braille, iar de cu-

rînd a început să imprime pe discuri fragmente din scrierile clasice ale literaturii idiş: Mendale, Peret, Șalom Alehem, Șalom Aș etc.

Institutul trimite la cerere și în mod gratuit aceste materiale celor lipsiți de vedere, în orice parte a lumii.

LUCRARE

Sub egida institutului de sociologie de pe lângă universitatea din Bruxelles a apărut lucrarea „Viața evreiască în Europa contemporană”, care oferă un tablou al refacerii comunităților evreiești europene, atât de greu lovită de barbaria nazistă, înainte și în timpul celui de-al doilea război mondial. Lucrarea, bazată pe o bogată documentare, prezintă viața socială și spirituală a comunităților evreiești din 11 țări europene.

CURS

Pe lângă universitatea din Guanabara (Brazilia) a fost înființat un curs de limba ebraică. Pînă în prezent s-au înscris un număr de peste 100 de cursanți, studenți și profesori.

FILM

Un film dedicat picturilor lui Muszka și intitulat „Culoarea memoriei” a fost prezentat telespectatorilor din Statele Unite, Canada și Franța. Cea mai mare parte a operei lui Muszka este dedicată ogîndirii vieții de fiecare zi a comunităților evreiești din Polonia în perioada dintre cele două războaie mondiale, cu riturile și obiceiurile specifice.

MONUMENT

La Halle, în Republica Democrată Germană a fost ridicat un monument în memoria martirilor evrei din acest oraș, uciși în perioada holocaustului hitlerist. Monumentul a fost construit pe locul unde se afla altă dată sinagoga, incendiată de naziști în anul 1938, în timpul pogromului cunoscut sub denumirea „Noaptea de cristal”.

Din cei 1700 de evrei, cîți număra orașul Halle înainte de izbucnirea celui de-al doilea război mondial, nu au supraviețuit decît 66.

BIBLIOGRAFIE

La Viena a apărut volumul „Bibliografia disertațiilor despre iudaism și personalități iudaice, ținute la universitățile austriece în perioada 1872—1972”.

BIBLIOTECA

Secția evreiască a Bibliotecii centrale din New York cuprinde un fond de 110 000 cărți ebraice și idiş, începînd de la scrierile sfinte, pînă la operele cele mai recente ale scriitorilor evrei.

ARHEOLOGICE

O echipă de arheologi a descoperit un hipodrom construit de regele Herod în urmă cu 2 000 de ani, în apropiere de Ieriho. Amplasamentul hipodromului a fost localizat grație fotografiilor efectuate de arhitectul Ehud Nester, pasionat de studierea perioadei lui Herod. Acest hipodrom, a cărui existență este menționată de Iosephus Flavius în a sa istorie a cuceririi Ierusalimului de către romani, era folosit atât pentru alergări hipice cît și pentru organizarea unor spectacole și a serbărilor sportive. În urma săpăturilor efectuate pînă acum, au fost scoase la lumină o parte din tribune, pereții exteriori, precum și termele hipodromului.

Tot în apropiere de Ieriho, la nord de Marea Moartă, au fost scoase la lumină, în urma unor săpături arheologice, 18 monezi de argint datînd din secolul al II-lea dinaintea erei noastre. Monezile poartă efigia guvernatorului sirian

Demetrius I, care a guvernat între anii 187 și 150 înainte de erea noastră.

COMUNITATE

Comunitatea evreiască din Singapore numără actualmente circa 500 de membri. Ea dispune de o sinagogă, un centru cultural și o asociație de asistență.

Primii evrei au venit în Singapore în urmă cu 160 de ani, iar cea dintîi comunitate a fost constituită în martie 1837. Numărul membrilor comunității a cunoscut o creștere continuă, ajungînd în anul 1939 la peste 5 000. În ultimele trei decenii mulți dintre aceștia au plecat în Australia.

EXPOZIȚIE

Cu prilejul comemorării a zece ani de la moartea lui Martin Buber s-a deschis la biblioteca Universității din Mînster o expoziție, în care pot fi văzute cărți — unele în prima ediție — manuscrise, autografe, aparținînd acestei strălucite personalități a iudaismului secolului nostru.

CONCERTE

Programul de anul acesta al tradiționalei „Luni a muzicii evreiești” organizate sub auspiciile Consiliului Muzical Evreiesc din Statele Unite, cuprinde peste 150 de concerte în aproape toate centrele comunitare din S.U.A. Un loc important în cadrul acestor concerte este rezervat formațiunilor corale afiliate la Asociația pentru promovarea cîntecului evreiesc. Asemenea formațiuni corale există la New York, Los Angeles, Chicago, Miami Beach și în alte localități.

Scopul manifestărilor tradiționale din cadrul „Lunii muzicii evreiești” este de a face cunoscut creațiile compozitorilor evrei și frumusețile muzicii evreiești.

ECUMENISM

Din inițiativa Consiliului sinagogilor din America s-a desfășurat în orașul italian Bellagio un colocvium ecumenic la care au participat clerici mozaici, catolici, protestanți, ortodocși, musulmani și budiști din diferite țări. Tema colocviului a fost: „Clericii și acțiunile împotriva foametei”. Coordonaatorul colocviului, rabinul Henry Siegman a subliniat „necesitatea participării clericilor și credincioșilor tuturor religiilor la eforturile pentru combaterea flagelului foametei”.

STATISTICĂ

În preajma celui de-al doilea război mondial trăiau în Austria 180 000 de evrei. Circa 160 000 dintre aceștia au fost exterminați în lagărele naziste.

Potrivit celor mai recente date statistice publicate de Comunitatea evreiască din Viena, în Austria trăiesc actualmente 17 000 de evrei, din care 8 000 la Viena, 2 000 la Salzburg, 1 000 la Graz iar ceilalți în mai multe centre mai mici.

COLECȚIE

În colecția sa „Judaica”, editura „Europa” din Frankfurt pe Main (Republica Federală Germania) a editat un număr de 22 de lucrări asupra unor teme evreiești din domeniul literaturii, istoriei și filozofiei. Editura a anunțat nu demult că va mări frecvența aparițiilor în această colecție, astfel încît va fi editată o lucrare la fiecare trei luni.

CALENDAR

Comunitatea evreiască din Salonic a editat un calendar pe anii 5735 și 5736. Textele sînt imprimate în trei limbi: ebraică, greacă și ladino.

Comunitatea din Salonic numără actualmente 1 200 de persoane. În ajunul celui de-al doilea război mondial trăiau în Grecia aproape 60 000 de evrei. Marea majoritate a acestora au fost deportați de naziști la Auschwitz și exterminați. Obștea evreiască din Grecia numără astăzi circa 4 500 de membri.

DISTINCȚIE

Președintele R.S.F. Iugoslavia, Iosip Broz Tito a decernat medalia „Moșă Piade” corului popular evreiesc din Zagreb. Distincția a fost acordată în urma unei competiții artistice în cadrul căreia s-au întrecut cele mai bune formațiuni corale din Iugoslavia. Medalia a fost remisă în timpul unui concert festiv dat la Zagreb de corul popular evreiesc, concert la care au asistat reprezentanți ai guvernului.

Tot în Iugoslavia, Teatrul Național din Novisad a onorat în cadrul unui spectacol omagial, pe cunoscutul artist W. Lubici care a împlinit trei decenii de activitate scenică. Comunitatea evreiască, printre membrii căreia se numără și W. Lubici, a organizat, la rîndul ei, o seară festivă în onoarea artistului. Lubici se numără printre conducătorii secției culturale ai comunității, îndrumînd permanent cercul teatral de amatori care funcționează în cadrul comunității evreiești din Zagreb.

די ש י ר

(בלדלעך פון גיין געבוירן-שטעטל)

דערנענטערט צו גאס אויפן פשוטן וועג ווען ליבשאפט, פון פרייד, פון צוטויג צום מענטש — אין אלע מענטשן — איז געווען דער באלויבטער טרעפער פונעם לעבער שאיט, אין האלב'ס טונקלעם שילעכל, אויב'ן השששות פון שבת פאר נאכט, איידער מע האָט אָנגעצונדן א ליכט, איז זיין שטיל קול, אין וועלכן מע האָט דערפילט א שווער בעהארשטע באגייסטערונג, דזרהערט גע' וואָרן אָ, אין באשײנענעם שילעכל מיטן ער' דעננס דיל, יענעס וואָס בעת זיין לעבן האָט ער זיך צום בעסטן געפילט צווישן די פשוטע מען'טשן וואָס האָבן געלעבט פון זיין וואָרט. מיטן שבת האָט שאיט דערווייט אנדערע געשטענישן פונעם לעבן פון בעל'שט, יעדעס מאָל אן אַב' דערן מען פון זיין חכמה. איז יענער צייט האָבן איך בלויז צוגעהערט, פארשידענע פונעם זעל' טענעס צויבער פון דער מעשה גליד' מיט אלט. דערשט פערטער, ווען איך האָב זיך דערוואוסט וועגן דער מעשה מיט יענעס וועלכע וועלכע האָט געזאָלט זיך ווערן באקומענדיק צו א גולדן פאר יעדער מעשה וועגן בעל'שט, האָבן איך זיך

אָפגעגעבן השבון וועגן דעם אוצר פֿאַלקלאָד וואָס סע האָט פארמאָגט דער באשײדענער לערער אין שטעטל פון מיינע קינדערייַאָרן. אן אוצר וועגן וועמענס ווערע דעם נופאָ האָט נישט גע' וואוסט, וועיל דער זיכער האָט אים אויסגעוויזן צו זיין אזוי פשוט און נאָטירלעך, אזוי ווי דעם גראָד צום וואָסן צי דעם סאָלאָווי צו זינגען, אזוי איז געווען יעדן שבת פארנאכט אויב' יע' נעם שילעכל פון עק שטעטל, אין וועלכן סע האָבן געדאוונט 12 און 14 יידן וועלכע זענען געזעסן ארום אן אינפאָכט זייד, פון נישט גע' הויבטע ברוטער, האָבן זיי צוגעהערט מיט צייטער וועגן די סודות'דיקע חסידישע מעשיות. אויף די שפייץ פונעם האָט זיך אריין געשליכט דער אָונט און זיך ווי אַרפֿענטלעך ביי אַלע עק פון דער באַנק. עס איז געווען די צייט פון סוף דחוקיקע ניסים, ווען דער דינער ברעג פון רעאלן און פאנסאסישן לעבן האָט זיך צוזאמען געגאָסן אין פייער פון נאיוון גלויבן ווען אויף די פליגל פון התלהבות, האָבן אַט די יידן מיט

ווייניק קענטענישן געשטעלט אין דער לופט ווי אין שאַגאס ליווינווט. שפּעט האָט זיך געענדיקט די מעשה, צום בא' דויערן פון די צוהערער, וועלכע האָבן זיך צו' ריקגעקערט צו זייערע פּרעזאָישע וואָכעדיקע עסקים. ווייל לכל עת, יעדעס האָט זיין צייט... דער שוסטער איז ווידער געוואָרן א שוסטער, דער טעפּער, א טעפּער, דער קליידער סוחר צו זיינע טעקס און אזוי ווייטער. איינע מענטש האָבן זיי געשוועבט אין דער לופט, פארוואַנדלט אין דער חסידישער ווייזע, אבער אַצטער זע' נען זיי ווידער אויף דער ערד, איינגעוואַקסן איבערן קאָפּ אין סטייענדיקן וואַסער פון זייערע פּרעזאָישע דאָגות. סע האָט זיך געענדיקט דאָס שוועבן — דער שוסטער, איז ווידער געוואָרן שוסטער...

און דאָך... אַט עס ביי'ן השמות'דיקער מאַמענט אין נישט פאשוואַנדן לעמיר — דער אַפּקלאַנג פון מעלאָדישן קלאַנג אין פּאַרליבן אין יעדער נשמה זייטער, באַגלייטנדיק זיי אין די זעקס וואָכעדיקע טעג, ביי'ן צום קומענדיקן שבת, ווען אין באשײנענעם שילעכל פונעם עק שטעטל האָט זיך אָנגעהויבן דער נס פון דאָס ניי. און אזוי יעדער וואָך...

ויקיטאָר רוסו

אַט די דאָזיקע בראַשור, וועגן וועלכער מיר שרייבן אַצט, איז אויך אַ קאַמפּאַזיטער. הגם מיר וועלן נישט אריין אין חזן פון דער טעמע וואָס ער באַהאַנדלט, דאָך וועלן מיר אויסמישן עטלעכע „פערל“, וואָס באַווייזן אן ער האָט געשריפּט מיט בייטיקע פּאַלעמיסטישע געדאַנק. קען אפילו דער טיטל, וואָס איז געשריבן שוחד מיט א „דלת“, מיינט פאַקטיש „שוחד“ מיט א „סיה“, עס איז שווער צו גלייבן אן דער מחבר האָט נישט געוואוסט ווי אזוי צו שרייבן ליטיק אַט דאָס וואָרט, וואָס ער באַניצט אין דער בראַ- שור מיט דעם ריכטיקן אויסלייג.

די ערשטע „פערל“ זענען שוין אויף דער צווייטער זייט פונעם ערשטן בלאַט: „מודעה בבה קרוא נאום, איבעראַלל וויא עס וועט איד פאַר- קומען דער באַרען רב, זיין, שוחד, מיינט מען גאָר אַלע פאַן קודם מתן תורה, אָבער נישט ח"ו דיא וואָס געפינען זיך בומינגו, ווייל די יעצטיגע זענען ווירקליך אנשי אמת, שונאי בצוה ראיאם ושלמיאם, טאקע וויא די הייליגע תורה האָט געוואָרנט. המחבר“.

אַט די באַמערקונג איז א פאַרלאַדע, אָדער א פאַרפאַיאַע פון די מודעות, וואָס פלעגן אָפּגע- דרוקט ווערן ביים אָנהייב פון יעדן ספּר, כדי צו דערקלערן אן דאָס וואָרט „גוי“ מיינט מען די געצנדיגער פון פאַרצייטנס. אין דער „פאַרנעדיע“ ווערט געזאָגט, אן דאָס וואָס ער דערציילט אין דער בראַשור איז אַ הלוּם, אָבער ער פאַרענטפּערט זיך, מכלול מרשט, אן אויך די חכמים האָבן אונדז געלערנט „אן, א הלוּם איז אַ ועכציגהייל פאַן נבואה“, און בכל, גיט דער מחבר געוואַרנט אן אלץ דאָס וואָס ער דערציילט אין נישט אויסגעווינען פונעם פינגער, גאָר עס איז די טרויעריקע ווייר- קלעקייט...

צום סוף, גאָר דעם ווי ער פירט אַ מחלוקה מיט די כלי'קודש פון זיין שטעטל, פאַרענדיקט דער מחבר בזה הלשון: „אזוי פיל ערואכט איך מיינע גוטע פריינד, אויף דעם אַרט וואָס די כּיָק וועלען אויף מיר זאָגען דעם פּסוק מיט דעם פּאַללען מויל, כן יאבד, זאָלט איהר דאָגעגען זאָגען (זכר צדיק ברכה) ווייל איהר זענט איבערציגט אן מין שרייבען אין מיט רעכט, אונד אהנע אינטערעס'ע פון דער בראַשור, הגם זיי איז פאַלעכער מיטן דאַרטיקן כלי'קודש, איז אָבער צו זען אן ער מיינט נישט דווקא דאָס כלי'קודש, אדרבה, ער מיינט מער די קהילהשע פאַלשע בעלי'טובח'ני קעס, וועלכע ער באשרייבט אין דעם זעלביקן קאַליר ווי מענדעלאַן מוכר-ספרים אין דער „טאקסע“.

עס איז כּדאי צו באַמערקן, אן אויפן לעצטן זייטל זאָגט דער מחבר: „איך וועל איך פשוט וואָרענען פּילייכט מאַכט זיך גלאדע דאָס יאָהר אונד איך שטאַבא...“ וכן הוה. ער איז טאקע געשטאַרבן דעמאָלט, אין יענעם יאָר, 1905. דאָס איז, אַצט איז דער זיבעציגסטער יאָרצייט זיינער.

בנימין זאב גאנז

„גילגול שוחד“

(בייטראַג צו דער געשיכטע פון דער יידישער ליטעראַטור אין רומעניע)

וועגן תוכן פון אַט דער בראַשור וועל איך זיך נישט אָפּשטעלן, זי איז בכלל נישט אַקטועל און איז נישט מער אינטערעסאַנט. אָבער איך וועל זיך נאָ אָפּשטעלן און אָנווייזן אויף עטלעכע „פערל“, אָבער כדי זיי צו פאַרשטיין מוז איך קודם זאָגן עטלעכע ווערטער וועגן מחבר.

ישראל אַרנשטיין, געבוירן אין יאַפּאַל פֿאַר- דאָלע, אין יאָר 1831. ער האָט זיך באַזעצט אין יאַס אין יאָר 1852. דאָס הייסט, אן צו די צוואַנציק יאָר, מיט וואָס ער האָט זיך באַשעפֿ- טיקט וויס אן יאָר נישט. אָבער לויט דער צאָל בראַשור וואָס ער האָט פאַרענטלעכט, איז אן זען אן ער איז געווען א זייער אַקטיווער, אי צום שרייבן אי צום פאַרענטלעכן. נאטאן אַר- סק, אין זיין דערמאָנטן בוך, פאַרציילט אן 4 חלקים רים, ווי „ארבעת אבות נויקין“, און 4 חלקים און. דאָס שילעכטע קינד“ אין דריי חלקים, וואָס ער האָט פאַרענטלעכט אין יאָר 1871; „דיא געהיימניסע פאַן יאַסער געמיינדע אָדער זיך באַרעאישע פּערוואַלעטע פאַן יודישן שפּיטשאַל“, וואָס איז דערשיגען אין יאַס, אין יאָר 1887 (נישט ווי עס איז אָנגעגעבן ביי ג'גמ, אן עס איז דערשיגען אין 1888); „עץ הדעת אָדער דיא ציוויליזאַציע“ אין 4 חלקים, אין יאָר 1883; „חזון ישראל אָדער היבּוּט הקבֿר“, רעזונות ישראל אָדער די גענאַרטע וועלט“ אין 4 חלקים, אין יאָר 1894; און די בראַשור, וועגן וועלכער מיר שרייבן אַצט, וואָס איז דערשיגען אן יאָר נאַכן טויט פונעם מחבר (ער איז געשטארבן אין יאָר 1905). אזוי ווי אויפן ערשטן בלאַט איז אָנ- געגעבן נאַכן זענען „זל“.

ווי סע זעט אויס, איז דער מחבר געווען א מיליאָנאַט: ער האָט באַקעמפּט אין זיינע בראַ- שורן די פּריציפּטיקע חתונות, דאָס גלייבן אין באַסקע רפואות, פאַרלאַטונג צו מאַכאַ און יודישן לשון אד"ג.

אין נאַטאן מאַרקס בוך „יידיש ליטעראַטור אין רומעניע“ ווערט אָנגעוויזן, אן ישראל אָנ- רי שטיין האָט ארויסגעגעבן אין יאָר 1890 א בוך אין צוויי טיילן, „גילגול שוחד, אָדער דער מצ' רים הונד“, שפּעטער, אַנקומפּנידק צום יאָר 1906, פאַרציילט מאַרק דאָס דערשיינען פון דעם צווייטן טייל פון דעם דאָזיקן בוך, וואָס איז דערשיגען אין יאַס, אין 24 יוניס.

אַצט איז מיר געקומען אין דער האַנט אַט דאָס בוך, אָדער ביכל, ווייל הגם לויטן פאַר- מאַט איז עס אין נאַרמאַלן בוכפאַרמאַט, איז עס אָבער לויט דער צאָל פון זייטן נישט מער ווי א בראַשור, איז למען האַמה, וועל איך פּרוּוואָן פאַרשטעלן אַט די בראַשור, אזוי ווי זי איז אין דער ווירקלעכקייט.

קודם דער אויסזען דער ערשטן בלאַט איז לויטן אלטן נוסח פון יידישע ספרים, איינגעדראַמט אין א טיפּאָגראַפישער אָרגאַמענירטער ראַם, טראַגט דעם טיטל: „גילגול שוחד אָדער דער מצרים הונד, אויך א קורצע ביאָגראַפיע פאַן שבתא לפאַן, פאַן ישראל אַרנשטיין זל יאַססי. ו'טעל טהייל (נאכדרוק אַפּבאַטען)“. דערנאָך קומט אויף רומעניש דער טיטל און דער נאָמען פון נעם מחבר, געדרוקט אין יאַס אין דער טיפּאָ- גראַפיע ז. ליינזאנד, סטראַדא מאַרע, 1906. די בראַשור האָט 24 יוניס, איינגעהילט אן אַ חילקע פון ראָון קאַליר.

דער צווייטער טייל פון דער בראַשור, האָט די זעלביקע הילקע, אָבער אין גלאַן קאַליר און נומערירט פון יוניס 25 ביז יוניס 48, וואָס איז דערשיגען אין זעלביקן יאָר.

בכל, דאָרף מען אָננעמען אן די בראַשור איז נישט דערשיגען אין יאַס, ווייל ווען די דאָזיקע אויסגאַבע, וואָס איך האָב פאַר מיר, און טראַגט די דאָס פון יאַס, 1906, וואָלט גע' ווען א צווייטע, וואָלט זי סכמתה נישט געווען איינגעטיילט געוואָרן אין צוויי באַזונדערע אויסגאַבעס.

פאַרענטלעכט א זאַמלונג פאַרצייטיקע העברעאישע ברייוו

אין א באַנד פון פאַרצייטיקע העברעאישע ברייוו, פאַרענטלעכטע אונטער דער אויפ' זיכט פון אברהם יערי, געפינען זיך עטלעכע זייער אינטערעסאַנטע דאָקומענטן. דערעל'ט סטער ברייוו וואָס איז איבערגעוואָקסן אין דער דאָזיקער זאַמלונג איז דאָס יוניס פונעם יאָר 593 פאַר דער מאָדערנער צייטערעכט' נונג און ער איז געשיקט געוואָרן פון נביא רימיה צו די יידן פון גלות בבל. אן אנדערער ברייוו איז געשיקט געוואָרן אין מיטן ערשטן אַרהונדערט פון דער מאָ- דערנער צייטערעכטונג דורך רבי גמליאל הוקן דער נישא פון סנהדרין צו די יידן פון גלות בבל, ריכטלאנד און אנדערע ווערטער, איז דעם דאָזיקן ברייוו ווערט מויע געווען דער באשלוס פונעם סנהדרין צוצוגעבן נאָך איין חודש צו יענעם יאָר, דאָס הייסט, אן עס איז אן עיבור-יאָר.

דער זכרון וועקט זכרונות... פון צייט צו צייט, קומט א ברייוו און דערמאנט מיך אין נאָך איין מענטש, אין נאָך איין אָרט פונעם שטעטל פון מיינע קינדערייַאָרן. מענטשן און געשטענישן לממרי נישטפאַרשטענעט, נאָך זיי וואָרטן אויפן מאַמענט אן זי זאָלן דערציילט ווערן. עס זענען ווי די רייד פון בעלי'קהולה, דער קלוגער זון פון דוד המלך, וועלכע זיך אַמאָל געווען מלך אין ירושלים; יעדע עת, יעדע זאָל האָט זיין צייט. איז בכן געקומען די צייט איך זאָל פאַלגן אן אלטן אָרענטע אן איך זאָל דערווייילן עפעס וועגן דער ישיב פונעם עק שטעטל און וועגן איר נשמה, ושיעיה דער מלמד.

עס איז געווען א באשײדן הייל, טיף אין א גאַרטן, גלייך מיט די אנדערע פון פאַרשטעטל. און פּרילינג אין עס געווען איינגענומען אן פאַרפּוס פון צעבליטען בער, זומער אין פאַפּושי און זון בילדומען — וואָס האָבן געוואָקסן דאָרט זיך נאָך לעכער — אזוי אן עס האָט עס קומט ארויסגעזען. אין האַרבעט איז עס געווען פאַר- פּרילינג אין ביטערן געשמאק פון די נים וואָס האָבן זיך געצייטיקט פאַמעלעך, דערנאָך די קאַלטה רענגט, זי דענערווירדיקע האָבן גע' קאַפּט אין די שוויבן און אויפן דראַמיצע'דאָר, ווינטער אָבער — נישט דער שילעכער פון אַצט, גאָר דער שטודענטיקער, די אַמאָלעך האַרבע ווינטער — איז נויטיק געווען אווידערשטאַנדט' כּח כדי בייצושטיין דעם שטורעם און די שנייען וואָס זענען געפאַלן טעג און וואָכן גאַנצע, און דאָך, זומער ווינטער, אין א שיינעם וועטער צי אין א שטורעם, האָבן די 12-14 יידן פון דער באשײנענער שיל נישט געפּלעט פונעם דאָזיק ענו. כמעט קיין איינער פון זיי איז נישט געווען פון דער שכנות. זיי זענען געקומען פון די פאַר- שיינססע און די ווייסעסע ווינקלען פונעם שטעטל כדי זיי זאָלן דאָווענען צוזאַמען, דאָ אין דעם קליינעם שילעכל, מיט דער אויפן דיל און מיט באשײדן געקאַלעכטע ווענט. פאַרשטייט זיך, אן אין שטעטל זענען געווען אויך אנדערע שיל, גרעסערע, בכבודיקערע, נענטערע, אָבער דיע איז געווען די שיל אין וועלכער עס האָבן גע' דאוונט זי לעטערן און זייערע זיידעס און אהער זענען אויך זיי געקומען דאווענען אין סיי וועלכן וועטער.

זיי האָבן זיך געקענט צווישן זיך זינט א גאַנץ לעבן, האָבן געקענט זייערע אָפּטע לייזן און פריידי, וועלכע האָבן פון צייט צו צייט באַלויבטן זייער עקזיסטענץ פון דערווירדיקע און אַרבעט' זאַמע מענטשן. איינער איז געווען א שוסטער, אן צווייטער א טעפּער, א דריטער א קליינער סוחר, איינגעוואַקסן ביי אַיבערן קאָפּ אין חובות און אזוי ווייטער... אין פון א גאַנצער וואָך, מיט דאגות און צרות, מיט פיר בסחון און מיט קליינע שמחות, כמעט אזוי האָט אויסגעזען בקי' צור גערטעט, ווי ער לעבן. אין די זעקס וואָכען דיקע טעג האָבן זיי שווער געהאַרטוועט, פון פאַרטיג ביי אָונט, יעדער איינער אויף זיין אָפּן זין אויף מלאכה, אָבער שבת האָבן זיי זיך ווי' דער באַגענונג, אן זייערע אָפּגעניגטע שבת'דיקע מלבושים, דאָ, אין זייער באשײדן שילעכל פון נעם עק שטעטל. זומער זי ווינטער, ווען דער ווינט האָט געלעגט די לינדן, זיי אויך דערמאַלט ווען דער שטורעם וויינט האָט פּונאַנדערנומען פון צווייגן און אויסגעזיין זייער בעסטערדיקע ציוונע, האָבן אן 12 ציי יידן זיך צונויפ' גענומען דאָ, אין היילן מיטן טרענדעם דיל, אין וועלכן דער רעגן האָט אָפּט תּאָל איינגעדרויבן גען צווישן די דראַמיצע פונעם דאָך. זיי זענען געווען זיי איין גרויסע משפּחה, פאַרבינדן דורך דעם געמיינזאַמען עבר.

די נשמה פון אַט דער משפּחה און פונעם מקום קדוש איז געווען ישיעה, שאַיע דער מלמד, ער האָט געדאוונט פאַרן עמוד און זיין התלהבות, וואָס האָט ארויסגעשיינט פון יעדן פּסוק, האָט געעפנט זייערע הערער און אויך די טויערע פונעם הימל, כל נדרי האָט אָנגעקלונגען מוה' דיק ביי שאַיע, און די איבעריקע האָבן עס איבערגעזען אין נאָר, דער מוואַדיקער ניגון פון כל נדרי האָט זיך דעהויבן, געוואָקסן און געשוועבט איבער די מענטשן, איבער אַלץ... די יידן האָבן איבערגעזען פּסוק נאָך פּסוק מיט גרויס פּרומיקייט, און פונעם ווייבער'שיל האָט זיך געהערט א דערשטיקט געוויין און טרערן הייסט פון וואָס האָבן געטריפּט פון די ברע' נענדיקע ליכט ביי'ס עמוד...

פריער זענען געווען זיינע עלטערן, אַצט איז געווען זיין צייט, אן ער זאָל זיין דער שותף' קהודש פון אַט דעם שילעכל, ווייל „לכל עת“, יעדער און יעדע זאָל האָט איר צייט. איר ווייט נישט אויב די ביטערע חכמה פונעם בעל'הוקיות איז אים ליב געווען, אדרבה, עס איז געווען דערווידער פון זיין פשוטן און איבערגענעבן נעם גלויבן. נאָך מער ווי דער קעפּטישער מלך פּילאָטאָס איז שאַיעס נשמה געווען געגעבן זיך דער לערער פון פּשוטן אין לעבן, ווי זאָס לעבן בכלל, פונעם בעל'שט, אַט דער רבי, וועלכער האָט גערואָסן זיינע חסידים אן זיי זאָלן זיך

חנוכה - חג ההתחדשות

הנה נשאר, מן, אחד של שמן. שלא ננעה בה יד והטמא, מתחת לעיי המצולת עדיין הבקו זיק אחד צנוע שהעלה לאחר מכן, מחדש, את מדרות המיד נגד הזולשים. כעל ה"כתב סופר" ז"ל שרש"א את הסקוק בתהלים, "שומר כל עצמותי, אחת מהנה לא גשברתי" לאמור: כל אימת שזרוע האויב סיגרה את עצמות הציבור, כל אימת שאש השנאה אכלה את גוף הקהל עד בלתי השאיר בו מנוח, "האח מהנה לא נשברתי", עדיין נשאר תמיד תא אחד קיים, אבר אחד, ששכנו עמיה ההתחדשות, מלחמת הקודש המפורשת, עד אוברדן כל אותם כוחות שגופו לבלות את תקות בני האדם לחיים טובים יותר.

ואילו רבו עקובא השיב לו: המאביל יקר רעב, כלום וקפיד אכיו על המאכילו או, להפך, יתן שכרו? און העניות עניש סן השעים. אין היא נודה שאון להעניש מפניה, אלא ארובה, מחויבים אנתה לעזור לעניים, ואת רצוי נו של הקב"ה אנו עושים, בעורנו להם.

לית של אור עושים, מחדש מעונותינו די ככל אתר ואתר. מאחת הזויות אנו מוציאים את המנורה המאובקת ואנו מני צים לה מנוח בראש, על ארן הללוי, ערביעם אנו סדלי- קים נה נוסף בשלשלת המב- רוקח של שמונת הקנים שלמנת התקדושה, השיר הלל בוקע מלכבונו לכבוד מי שיוצגו להוב את זה הננוע והלאה שבחננו, את, "חג האורים".

ואיסוף יום חג כבית העני? שואל בנימין של המור עונות הפתנם העממי, "בשזוא מוצא אבירתו". מזור מיטרא זו אנתנו יוכר לים ללמד על מנוח של התנים הנללים בלוח שלנו בלוח השנה של אותה אמונה אשר כסמיו לעמוד על זכר נענותותה על אחרים, היא זוכרת לעולם את התקופות שהנה סבלה וניעלה. כי מה הוא חג הפסח אם לא ציון לכשזנו של פרעה כניסונו לשונר של העם, ומה הם ימי הזרוע אם לא זכר למלחן של המן ולהפדת עצות הרענות, ומה כל יתר החנוכה אם לא מצבות דומות למאורעות כיוצא באלה?

אנמינום אפינום אל היה אלא אתר מבוך אותם ערעיש שנים לכבות נר אחד קטן, שסיכו באורו את כל משגרים, משער העולף והשוללת כבוד הנכרא בעולם. כי כווד היה הוא - נעני משמר העבי דות - יבול לראות בעיני יפה אמונה אשר רשה שורר רורם של עברים מתחת על משכבריהם? כיווד היה הוא כול לחמיר הפעת תורה זו, אשר בשעת שההרב היה האמנוע החיודי להשלפת היותות במרחב, התקופטה נגד הרציונות, והניפה על חנם את הרעיון הנבואי, לא בחיל ולא בכוח כי אם ברותו אמר, "ה? הכיוד היה הוא יבול, חז צנוע האלילים האזורים שכל עצמם לא באו אלא לחנוכה תחת כף ידם הקשה את רוח האדם, לעורר בו את האימה מפני התוקים ואת הכוז נגד החלשים, למכול את דת האהבה לאלקים ולכריתת שלחמת לא נגד העניים אלא נגד העניות, למען הנדבאים באשר הם שם?"

אם אלקיכם אותם עניים, טעני מה אינו מפרנסנו? שאנו פגע כנאות מהולה בארצנוה מרנום רופם לרבו עקובא, "האם אין זו פניעה בכבודיה של מלכות, לכא ולפגום עבד שחמלך נגד עליו שלא להאכילו ונר להשקותו? מורנום רופום דעה לומר בכך שהעניים - לפי דעת - נדונם על ידי הקב"ה כעצמי לחיות שרונים בלא מאביל ולא משתה, ושומר איפוא לעזור להם.

אם אלקיכם אותם עניים, טעני מה אינו מפרנסנו? שאנו פגע כנאות מהולה בארצנוה מרנום רופם לרבו עקובא, "האם אין זו פניעה בכבודיה של מלכות, לכא ולפגום עבד שחמלך נגד עליו שלא להאכילו ונר להשקותו? מורנום רופום דעה לומר בכך שהעניים - לפי דעת - נדונם על ידי הקב"ה כעצמי לחיות שרונים בלא מאביל ולא משתה, ושומר איפוא לעזור להם.

מאת חכמי רומניה וגאוויה ז"ל

ליקט ועיבר הרב יצחק מאיר מארילוס

החכם סופר מסביר: מדוע בהר רש"י לשון שמירה, יען כי קשה לאדם לומר שקיים כל הריג מצוות. שהרי זה כמעט מן הנמנע, אבל שמרתי הוא מי הלשון, ואביו שמר את הדבר" (בראשית ל"ז-א). היינו אף במצוות שלא באו לידי לקיטמן שמרתי והשתוקקתי עליהן בלבי שאוכל לקיטמן.

החכם סופר מסביר: מדוע בהר רש"י לשון שמירה, יען כי קשה לאדם לומר שקיים כל הריג מצוות. שהרי זה כמעט מן הנמנע, אבל שמרתי הוא מי הלשון, ואביו שמר את הדבר" (בראשית ל"ז-א). היינו אף במצוות שלא באו לידי לקיטמן שמרתי והשתוקקתי עליהן בלבי שאוכל לקיטמן.

החכם סופר מסביר: מדוע בהר רש"י לשון שמירה, יען כי קשה לאדם לומר שקיים כל הריג מצוות. שהרי זה כמעט מן הנמנע, אבל שמרתי הוא מי הלשון, ואביו שמר את הדבר" (בראשית ל"ז-א). היינו אף במצוות שלא באו לידי לקיטמן שמרתי והשתוקקתי עליהן בלבי שאוכל לקיטמן.

החכם סופר מסביר: מדוע בהר רש"י לשון שמירה, יען כי קשה לאדם לומר שקיים כל הריג מצוות. שהרי זה כמעט מן הנמנע, אבל שמרתי הוא מי הלשון, ואביו שמר את הדבר" (בראשית ל"ז-א). היינו אף במצוות שלא באו לידי לקיטמן שמרתי והשתוקקתי עליהן בלבי שאוכל לקיטמן.

החכם סופר מסביר: מדוע בהר רש"י לשון שמירה, יען כי קשה לאדם לומר שקיים כל הריג מצוות. שהרי זה כמעט מן הנמנע, אבל שמרתי הוא מי הלשון, ואביו שמר את הדבר" (בראשית ל"ז-א). היינו אף במצוות שלא באו לידי לקיטמן שמרתי והשתוקקתי עליהן בלבי שאוכל לקיטמן.

החכם סופר מסביר: מדוע בהר רש"י לשון שמירה, יען כי קשה לאדם לומר שקיים כל הריג מצוות. שהרי זה כמעט מן הנמנע, אבל שמרתי הוא מי הלשון, ואביו שמר את הדבר" (בראשית ל"ז-א). היינו אף במצוות שלא באו לידי לקיטמן שמרתי והשתוקקתי עליהן בלבי שאוכל לקיטמן.

החכם סופר מסביר: מדוע בהר רש"י לשון שמירה, יען כי קשה לאדם לומר שקיים כל הריג מצוות. שהרי זה כמעט מן הנמנע, אבל שמרתי הוא מי הלשון, ואביו שמר את הדבר" (בראשית ל"ז-א). היינו אף במצוות שלא באו לידי לקיטמן שמרתי והשתוקקתי עליהן בלבי שאוכל לקיטמן.

החכם סופר מסביר: מדוע בהר רש"י לשון שמירה, יען כי קשה לאדם לומר שקיים כל הריג מצוות. שהרי זה כמעט מן הנמנע, אבל שמרתי הוא מי הלשון, ואביו שמר את הדבר" (בראשית ל"ז-א). היינו אף במצוות שלא באו לידי לקיטמן שמרתי והשתוקקתי עליהן בלבי שאוכל לקיטמן.

החכם סופר מסביר: מדוע בהר רש"י לשון שמירה, יען כי קשה לאדם לומר שקיים כל הריג מצוות. שהרי זה כמעט מן הנמנע, אבל שמרתי הוא מי הלשון, ואביו שמר את הדבר" (בראשית ל"ז-א). היינו אף במצוות שלא באו לידי לקיטמן שמרתי והשתוקקתי עליהן בלבי שאוכל לקיטמן.

החכם סופר מסביר: מדוע בהר רש"י לשון שמירה, יען כי קשה לאדם לומר שקיים כל הריג מצוות. שהרי זה כמעט מן הנמנע, אבל שמרתי הוא מי הלשון, ואביו שמר את הדבר" (בראשית ל"ז-א). היינו אף במצוות שלא באו לידי לקיטמן שמרתי והשתוקקתי עליהן בלבי שאוכל לקיטמן.

החכם סופר מסביר: מדוע בהר רש"י לשון שמירה, יען כי קשה לאדם לומר שקיים כל הריג מצוות. שהרי זה כמעט מן הנמנע, אבל שמרתי הוא מי הלשון, ואביו שמר את הדבר" (בראשית ל"ז-א). היינו אף במצוות שלא באו לידי לקיטמן שמרתי והשתוקקתי עליהן בלבי שאוכל לקיטמן.

החכם סופר מסביר: מדוע בהר רש"י לשון שמירה, יען כי קשה לאדם לומר שקיים כל הריג מצוות. שהרי זה כמעט מן הנמנע, אבל שמרתי הוא מי הלשון, ואביו שמר את הדבר" (בראשית ל"ז-א). היינו אף במצוות שלא באו לידי לקיטמן שמרתי והשתוקקתי עליהן בלבי שאוכל לקיטמן.

החכם סופר מסביר: מדוע בהר רש"י לשון שמירה, יען כי קשה לאדם לומר שקיים כל הריג מצוות. שהרי זה כמעט מן הנמנע, אבל שמרתי הוא מי הלשון, ואביו שמר את הדבר" (בראשית ל"ז-א). היינו אף במצוות שלא באו לידי לקיטמן שמרתי והשתוקקתי עליהן בלבי שאוכל לקיטמן.

החכם סופר מסביר: מדוע בהר רש"י לשון שמירה, יען כי קשה לאדם לומר שקיים כל הריג מצוות. שהרי זה כמעט מן הנמנע, אבל שמרתי הוא מי הלשון, ואביו שמר את הדבר" (בראשית ל"ז-א). היינו אף במצוות שלא באו לידי לקיטמן שמרתי והשתוקקתי עליהן בלבי שאוכל לקיטמן.

החכם סופר מסביר: מדוע בהר רש"י לשון שמירה, יען כי קשה לאדם לומר שקיים כל הריג מצוות. שהרי זה כמעט מן הנמנע, אבל שמרתי הוא מי הלשון, ואביו שמר את הדבר" (בראשית ל"ז-א). היינו אף במצוות שלא באו לידי לקיטמן שמרתי והשתוקקתי עליהן בלבי שאוכל לקיטמן.

החכם סופר מסביר: מדוע בהר רש"י לשון שמירה, יען כי קשה לאדם לומר שקיים כל הריג מצוות. שהרי זה כמעט מן הנמנע, אבל שמרתי הוא מי הלשון, ואביו שמר את הדבר" (בראשית ל"ז-א). היינו אף במצוות שלא באו לידי לקיטמן שמרתי והשתוקקתי עליהן בלבי שאוכל לקיטמן.

החכם סופר מסביר: מדוע בהר רש"י לשון שמירה, יען כי קשה לאדם לומר שקיים כל הריג מצוות. שהרי זה כמעט מן הנמנע, אבל שמרתי הוא מי הלשון, ואביו שמר את הדבר" (בראשית ל"ז-א). היינו אף במצוות שלא באו לידי לקיטמן שמרתי והשתוקקתי עליהן בלבי שאוכל לקיטמן.

החכם סופר מסביר: מדוע בהר רש"י לשון שמירה, יען כי קשה לאדם לומר שקיים כל הריג מצוות. שהרי זה כמעט מן הנמנע, אבל שמרתי הוא מי הלשון, ואביו שמר את הדבר" (בראשית ל"ז-א). היינו אף במצוות שלא באו לידי לקיטמן שמרתי והשתוקקתי עליהן בלבי שאוכל לקיטמן.

יהדות על רגל אחת

מאת שמחה רוז

אמוראים

פרשנים בארמית.

חכמי התלמוד בארץ ישראל ובבבל למן החיפת המשינה (200) ועד החיפת התלמוד הבבלי בסוף המאה החמישית (500).

האמוראים פרשו את דברי התנאים במשנה ובברייתא הא (ברייתא - דברי הנאים שלא נכללו במשנה שערך ר' יהודה הנשיא).

מחבריו האמוראים - אביו ורבא.

אמן

מלה זו נובאת במקרא בתורה: נכון הוא, כן יש לה הוראה: הלוחאי שכך יהיה. במקרא כמנועה מלה זו פעמים רבות, ובעזרה כפולת: "אמן ואמן". עונים אמן על כל ברכה וברכה.

"אני מאמין"

המציא י"ב עיקרי היהדות שקבע הרמב"ם (בפירושו למשנה), הפותחים כולם בטלים: אני מאמין (באמונה שלמה).

ארון הקודש

הארון שבו שכורים ספרי התורה, במשנה נזכר הארון בשם "תיבת", ובני עדות ה' מזרח הנהגים לקראו בשם "היכל".

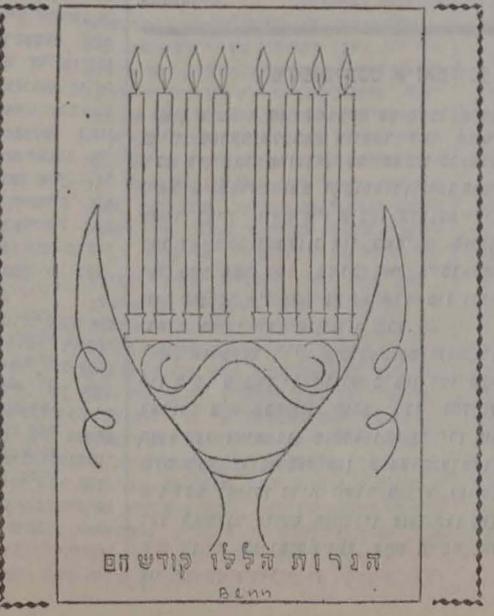
הארון הקודש קבוע בקיר המזרחי לעבר ירושלים, הארון מכוסה בפרוכת קשה או בפרוכת ספרית. מתיחת ארון הקודש, לשם הוצאת ספרי התורה, הוא אחד המינורים שסבבים בו את המתפללים. כאשר מרחיבים את ארון הקודש - עומד הקהל על רגליו.

ארמית

לשון שמיט צפונית קדומה, הקרובה ללשון העברית משאר הלשונות השמיות.

המשך הקושה מבושלת היתה הארמית לשון דיבורם של היהודים בארץ ישראל ובבבל, הלקים מספרי דינאל ועזרא, התלמודים ותפילות ידועות כתובים ארמית בי יבכים שונים.

בית עברית עולמית
(התרגום הרומני בעמוד 5)

מנחם מענדל שפירא מדראגאמירעשט ונוסף גדול מהמלקט

מנחם מענדל שפירא מדראגאמירעשט ונוסף גדול מהמלקט

מנחם מענדל שפירא מדראגאמירעשט ונוסף גדול מהמלקט